

Manlleuens a Mauthausen

**MUSEU
DEL TER**

MUSEU DE LA CIÈNCIA
I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

**Ajuntament
de Manlleu**

Amical de Mauthausen
i altres camps i de totes
les víctimes del nazisme
d'Espanya

IMMA DOMÈNECH i ASSUMPTA TORT

#museudelter
#MANLLEU

Museu del Ter
Plaça de les Dones del Ter, 1
08560 - Manlleu
T 938515176
info@museudelter.cat
www.museudelter.cat

Eva Font Morató

Regidora de Cultura de l'Ajuntament de Manlleu

Enguany es compleix el 75è aniversari de l'alliberament del camp de concentració de Mauthausen i és per això que Manlleu vol retre homenatge a totes les víctimes del nazisme i especialment a les nou persones nascudes o residents a la nostra ciutat que foren deportades.

Gràcies a la feina de recerca de tot l'equip del Museu del Ter, avui veu la llum aquesta publicació. Una publicació que pretén ser un homenatge als nou homes manlleuencs que van patir aquell infern. Una publicació per divulgar la seva història, per fer memòria i que aquesta no caigui en l'oblit. És també una manera de commemorar i recordar a tots els manlleuencs i manlleuenques que han lluitat al llarg de la història contra el feixisme i pels drets i les llibertats.

Així doncs, que el 5 de maig sigui una data de record i d'homenatge, però també de reivindicació i lluita en favor de la democràcia i dels drets humans.

Imatges portada i contraportada: El periple dels Manlleuencs a Mauthausen va tenir dos escenaris comuns: els camps de concentració francesos i el de Mauthausen. El muntatge gràfic de la portada i contraportada vol representar aquest fet amb el dibuix de Josep Narro Celorio, *Enfermos. Camp 2 bis Argelers s Mer, 1939*. Cedit gentilmente pel Museu Memorial de l'Exili (MUIME, La Jonquera), i la superposició d'un tancó d'un document de Mauthausen de l'arxiu familiar de Pere Bonal Tróbal.

Imatge pàgina anterior: *El primer ranxo calent*. Arxiu Nacional de Catalunya / Fons Josep Franch-Clapers / autor: Josep Franch-Clapers.

Mujer con calavera.
Baltasar Lobo.
Fundación Baltasar Lobo, Zamora.

SUMARI

PRESENTACIÓ	5
MAPA.....	6
1. EL FINAL DE LA GUERRA CIVIL I EL CAMÍ DE L'EXILI	8
2. DARRERE LES FILFERRADES. ELS CAMPS DE REFUGIATS A FRANÇA	10
Joan Pous Vinyeta	12
3. D'INDESITJABLES A NECESSARIS. LES COMPANYIES DE TREBALLADORS ESTRANGERS	14
Pere Bonal Trabal	16
4. PRESONERS DE GUERRA. EN MANS DELS ALEMANYS	18
Antoni Pons Freixas	19
5. ELS STALAGS. PRESOS UNA ALTRA VEGADA	20
Fortià Roqué Munt	22
6. CAP A UN DESTÍ INCERT. ELS COMBOIS	24
Pelegrí Soler Gatius	26
7. L'ARRIBADA A MAUTHAUSEN	28
Josep Costa Codina	30
8. L'INFERN DE MAUTHAUSEN	32
Josep Corti Sampietro.....	34
9. GUSEN. L'INFERN DINS L'INFERN	36
Josep Vivé Pujals.....	38
10. TREBALLANT PER LA GUERRA. SCHWECHAT I EBENSEE	40
Joan Carrera Casas	42
11. PER FI, LLIURES!	44
DOCUMENTS I FOTOGRAFIES BIOGRAFIES	47
BIBLIOGRAFIA	50

Un deute pendent amb la memòria

Carles García Hermosilla
Director del Museu del Ter

El 5 de maig de 1945 les tropes aliades alliberaven el camp de concentració nazi de Mauthausen, una població austríaca a la vora del riu Danubi. Mauthausen, amb els seus subcamps, fou un infern a la terra, concebut per a l'eliminació física de milers de persones a les que no es reconeixia cap dret humà. Entre elles, de forma destacada en aquest camp, hi havia bona part dels republicans espanyols capturats per l'exèrcit alemany, no reconeguts pel règim franquista i etiquetats com a apàtrides. Aquell 5 de maig de 1945, dos manlleuencs van poder sortir amb vida de l'horror. Set manlleuencs més, però, ja hi havien deixat la vida. Han passat 75 anys, massa temps, i el record d'aquests nou homes que van patir el gran drama europeu del segle XX encara està difuminat entre les boires de l'oblit. Un oblit injust. Al Museu del Ter en vam prendre consciència per l'exposició que l'any 2018 vam dedicar als represaliats i represaliades pel franquisme a Manlleu. Pere Bonal, un d'aquests nou manlleuencs, fou un dels protagonistes d'aquella exposició comissariada per les historiadores Imma Domènech i Assumpta Tort.

Finalitzada aquella exposició, amb l'Assumpta i l'Imma vam convenir que calia intentar aprofundir més en la memòria perduda d'aquells nou manlleuencs, dels que a tot estirar en podríem dir noms i cognoms i ben poca cosa més, sostrets de llistes en aquells moments encara oficioses gràcies a l'esforç d'entitats i investigadors particulars. Fins a l'agost de 2019 l'Estat espanyol no va publicar de forma oficial la llista dels republicans espanyols deportats a Mauthausen. Setanta-quatre anys després!

Vam iniciar, doncs, el procés de recerca per intentar seguir la pista d'aquestes persones i reconstruir el seu itinerari des de l'exili fins a la seva deportació a Mauthausen. Sense recerca, cal dir-ho, no hi ha divulgació de la memòria possible, i cal agrair i reconèixer la generositat del treball rigorós de l'Imma Domènech i l'Assumpta Tort, que han fet possible aquest treball de divulgació i memòria.

Aquesta publicació resumeix els itineraris que van seguir els republicans espanyols que van ser deportats a Mauthausen: exili, camps de concentració, companyies de treballadors estrangers de l'exèrcit francès, camps de presoners de guerra i finalment l'infern de Mauthausen o els seus subcamps. I en aquest context s'ha intentat reconstruir fins on s'ha pogut els itineraris particulars i les biografies dels nou manlleuencs coneguts, intercalades en els diferents capítols. No ha estat una tasca fàcil, i es mantenen molts interrogants que potser posteriors investigacions podran resoldre.

Hem dit abans que 75 anys és massa temps. Teníem un deute pendent amb el record d'aquestes persones i aquests fets del passat. Però no fem memòria només per recordar el passat, la fem per recordar-nos avui i en el futur que en el cor d'Europa vam viure un dels grans drames humans de la història, i per renovar el compromís de no contraure deutes amb el futur: MAI MÉS.

Manlleuens a Mauthausen

Josep Costa Codina
(1915-1941)

→ Entra a Mauthausen el 9 d'agost 1940

Joan Pous Viñeta
(1894-1941)

→ Entra a Mauthausen el 13 de desembre 1940

Antoni Pons Freixas
(1917-1941)

→ Entra a Mauthausen el 13 de desembre 1940

Josep Vivé Pujals
(1912-1941)

→ Entra a Mauthausen el 13 de desembre 1940

Pelegri Soler Gatius
(1892-1941)

→ Entra a Mauthausen el 22 de gener de 1941

Fortià Roqué Munt
(1905-1953)

→ Entra a Mauthausen el 22 de gener de 1941

Pere Bonal Trabal
(1915-1942)

→ Entra a Mauthausen el 24 de maig de 1941

Josep Corti Sampietro
(1898-1943)

→ Entra a Mauthausen el 3 de novembre de 1941

Joan Carrera Casas
(1906-1996)

→ Entra a Mauthausen el 22 de gener de 1942

Mauthausen

MANLLEUENS QUE ENTREN A MAUTHAUSEN

ALLIBERATS EL MAIG DE 1945 PER LES TROPES ALIADES

Mauthausen va arribar a tenir 60 subcamps. Els Manlleuens van ser distribuïts de la següent manera.

Mauthausen Camp principal

Mauthausen Kommando Gusen I

Mauthausen Kommando Schwechat

Mauthausen Kommando Ebensee

Frontstalags
Camps de presoners de guerra

Frontstalag 142 Besançon

Frontstalag 121 Épinal

Stalags
Camps de presoners de guerra dins el territori del Tercer Reich

Stalag XIIID Trier

Stalag VD Estrasburg

Stalag IIA Neubrandenburg

Stalag XIA Altengrabow

Stalag VIIIIC Sagan

Stalag IB Hohenstein

1.

EL FINAL DE LA GUERRA CIVIL I EL CAMÍ DE L'EXILI

8 En el context de la Guerra Civil, acabada la batalla de l'Ebre amb la derrota de l'exèrcit republicà, va tenir lloc la progressiva ocupació de Catalunya per les tropes franquistes. La situació geogràfica de Catalunya havia afavorit que al llarg del conflicte es refugiessin al país milers de persones procedents de les zones ocupades i que a les acaballes, junt amb l'exèrcit republicà en retirada i l'exili dels governs de la República i de la Generalitat catalana, es produís l'èxode de molta població civil que veia amb por la repressió que sobre els vençuts exercien els vencedors de la guerra.

L'exili es va fer majoritàriament a peu, travessant els Pirineus per carreteres i colls de muntanya, els quals ara anomenem "camins de retirada": els passos fronterers de Cervera de la Marenda, a la costa; el Pertús, a la carretera de Girona a Perpinyà; el coll d'Ares, a la carretera de Ripoll a Prats de Molló, i la Guingueta d'Ix, a la Cerdanya. Camins, a l'hivern, nevats, gairebé impracticables, fet que agreujà la situació de la gent, famèlica, malalta, cansada. Milers de persones buscant refugi, desplaçant-se de manera penosa, a vegades precipitada, i carregant inicialment amb tot allò que els semblava que podia ser útil. Corrues de carruatges amb famílies senceres. Una imatge que escenificava un poble derrotat. Com va escriure Antoni Rovira i Virgili, "cada carro és una família que se'n va; cada renglera de carros és una vila que es buida". A les dificultats que comportava caminar carregats i mal calçats, a la duresa de les condicions climàtiques —pluja, neu i baixes temperatures (en un dels hiverns més freds) i a la falta d'aliments i d'aixopluc—, s'hi afegien els bombardejos de l'aviació franquista que, menystenint qualsevol normativa internacional en drets humans, continuà assetjant les cues de població civil, especialment dones i nens, vells i malalts.

L'èxode més nombrós va tenir lloc entre el gener i el febrer de 1939. El 28 de gener l'Estat francès va obrir la frontera. Fins el 5 de febrer els refugiats que hi arribaren eren bàsicament civils. Va ser a partir del 5 i fins el 10, en què la frontera va ser controlada per les tropes nacionals, quan es va produir l'entrada massiva del que quedava de l'exèrcit republicà. Els soldats, molts de ferits, deixaren les armes a l'altra banda de la frontera com una escenificació visual que la guerra ja era història per a tots ells. Els gendarmes els requisaren el poc que tenien de valor material: màquines fotogràfiques, plomes, anells... Es calcula que en pocs dies més de 500.000 persones, la meitat de les quals eren militars, van travessar la frontera.

Entre aquests milers de persones hi havia molts manlleuencs i manlleuenques. Molts eren soldats que fugien davant l'avanç de les tropes franquistes. Altres,

L'èxode. Arxiu Nacional de Catalunya / Fons Josep Franch-Clapers / autor: Josep Franch-Clapers.

9 els que havien tingut algun càrrec polític o s'havien destacat per les seves idees o actuacions durant la República, fugien, sols o amb les famílies, per por a les represàlies dels vencedors de la guerra. I també moltes dones marxaven amb els fills amb l'esperança de retrobar-se amb els seus marits. Els manlleuencs Pere Bonal Trabal, Joan Carrera Casas, Josep Corti Sampietro, Josep Costa Codina, Antoni Pons Freixas, Joan Pous Viñeta, Fortià Roqué Munt, Pelegrí Soler Gatus i Josep Vivé Pujals eren alguns dels que marxaren. Cap d'ells sabia que la fugida cap a França era l'inici d'un camí dolorós que els portaria, a la majoria, a la mort.

2.

DARRERE LES FILFERRADES. ELS CAMPS DE REFUGIATS A FRANÇA

10 L'allau de persones que en pocs dies entraren a França va desbordar totalment les autoritats franceses. Les petites localitats de l'altra banda dels Pirineus es veieren col·lapsades per milers de refugiats que arribaven al país buscant refugi. No hi havia instal·lacions amb un mínim de condicions per a l'acolliment de tanta gent ni s'havien previst les necessitats alimentàries i encara menys sanitàries i higièniques. Per això, enmig del caos i el desordre generalitzat, en petites poblacions de l'altra banda del Pirineu com la Guingueta, Arles, Prats de Molló, Sant Llorenç de Cerdans, el Voló, etcètera, s'improvisaren camps d'acollida i classificació. Les dones, els homes grans o els malalts i els nens van ser traslladats a diferents refugis militars o civils en els departaments de l'interior del país cap a un destí que desconeixien. Mentrestant, els civils militarment aptes i els soldats, prèviament desarmats, foren internats en camps de refugiats (o de concentració) que es van crear a la costa. Això va suposar el trencament de moltes famílies i conviure permanentment amb l'angoixa davant la incertesa d'un possible reagrupament.

La Maria Corti Sampietro i la seva cunyada, l'Anna Roca, dones de Pere Bonal i Josep Corti, amb les seves filles, havien marxat de Manlleu camí de França amb l'esperança de retrobar-se amb els seus marits, els quals no veien des de feia dos anys. Així explicava la Maria Corti l'arribada a la frontera i el seu periple per França:

"Vam arribar a la frontera del Perthus... La frontera era tancada (...) un gerdarme que em va veure va aixecar la cadena i ens va fer passar (...) em van donar un tros de pa i a la nena una placa de xocolata... Teníem les ungles dels peus negres, les vam canviar totes, jo i la Nita. Vam arribar a un abeurador d'una casa de pagès, per beure com els gossos... A mi em van donar un tros de pa amb una mica de llonganissa (llavors) ens van portar a Le Boulou, en un camp. Hi havia unes dones amb unes cafeteres que ens donaven una mica de cafè". En un camió ple de, com diu ella, "negres, que eren soldats", les van portar a Perpinyà: "Vam arribar a Perpinyà i ens van posar en un tren. Hi vam anar tot el dia. Hi havia gent que venia i ens donava un tros de pa [...]. Ens van portar fins a Bordeus [i d'allà] al departament de Deux Sèvres, al poble de Parthenay. Vam arribar al vespre a unes quadres de cavalls... Vam dormir sobre la palla. [...] [Hi vam estar fins que la guerra a França va començar [...]. Ens van portar a Perigord, en una presó buida, i després [...] vam arribar al vespre al castell d'Aiffres. Vam pujar-hi, no hi havia llum ni res. Dormíem a terra. Érem molts, tres-cents o quatre-cents, i menjar, menjaves, sí, però... teníem un pot de llauana amb una nansa de ferro i anàvem a buscar menjar, i ella [la nena] com que era petita passava al davant dels altres... si anaves al darrere no hi havia gran cosa... Llavors vàrem marxar a Montreal. [...] Mai vaig tornar a veure el meu home, no vaig coincidir-hi mai... A partir del 1937 no el vaig veure mai més... I durant el 1936-37 el vaig veure poc. [Quan va començar la guerra de França] va escriure una carta i em va dir 'em donaran un mes de permís, us vindré a veure'. El van fer presoner..." (Fragment de l'entrevista feta a la Maria Corti el dia 10 de setembre del 2001 a Montréal du Gers)

Els camps que s'organitzaren a la costa acolliren els refugiats que van entrar pels passos fronterers més orientals i especialment els milers d'homes que havien passat prèviament pels camps pirinencs. Aquests camps eren en realitat simples filferrades que tancaven els espais de la platja. Argelers, Sant Cebrià, Barcarès... oferien unes condicions infrahumanes especialment els mesos més freds. Foren els mateixos refugiats els que a corre cuita els adequaren mínimament.

A Barcarès van coincidir-hi com a mínim tres manlleuencs: en Fortià Roqué, en Pere Bonal i en Joan Pous. Aquest últim escriurà sobre aquest camp:

"Ara fa dos o tres dies que fa un temps calmós; no fa tant fred. Des de la nostra arribada aquí, el fred i el vent no ens permetien sortir de la nostra barraca. Quaranta-cinc homes que hi vivim, molts no sortien ni per rentar-se la cara, pots suposar la porqueria que hi creàvem. Fa dos dies que tota la roba la vam escaldar, però, no obstant així, és del tot impossible acabar amb els polls, ja que els veus a córrer per la sorra. La nostra barraca és d'una llargada d'onze o dotze metres, no podem estar-hi drets, ja pots suposar que tot aquest temps havíem tingut d'estar assentats [sic] o ajaguts. Fins el menjar ens el portaven a la barraca".

També Pere Bonal va deixar escrita la situació penosa que li va tocar viure en els camps on va ser internat a França. A les poques cartes que s'han conservat adreçades a la seva dona des del camp de Sant Llorenç de Cerdans i des del camp de Juges, a Septfonds, els dos camps on va estar més temps, es repeteix el lament per la seva mala salut (problemes d'estómac i ronyó), la mala i escassa alimentació i la poca atenció que rep. El maig de 1939 escriu des de l'hospital del camp de Septfonds:

"Aquí nos tratan muy mal... el poco café con leche que nos dan por la mañana es todo agua y la hemos tenido que tirar dos o tres veces por agria y la comida igual [...] no sufría tanta hambre como aquí [...]. [Si me envías un paquete] no te olvides de poner un poco de pan, que es lo que más escasea". Més endavant li demana que envii "algún cigarro, que al menos si fumas te pasa un poco el hambre".

Per a les autoritats franceses la necessitat de descongestionar els camps es va convertir en un maldecap. La creació de nous camps, tant a la costa com a l'interior, com Vernet, Septfonds, Rivesaltes, Agde, Bram, etc., alguns una mica millors que els anteriors quant a infraestructura, només ho solucionà en part. França s'enfrontava al problema de mantenir, en solitari, un col·lectiu de nouvinguts massa gran. Col·lectiu, que a més era presentat pels mitjans de comunicació i per sectors polítics dretans amb una imatge totalment negativa: la dels rojos indesitjables, assassins i immorals, font de possibles conflictes. Això explica la poca voluntat del govern francès d'acollir els refugiats de forma permanent i, en conseqüència, el foment de l'emigració a altres països, i la pressió i la coacció que feren als exiliats perquè tornessin a l'Estat espanyol.

1894-1941

Joan Pous Viñeta

12

Joan Pous Viñeta va néixer a Manlleu el 21 d'octubre de 1894. Era fill de Joan Pous Cavalleria i de Maria Viñeta Soler. El pare treballava a l'empresa tèxtil José Sanglas y Hnos. de la localitat. De petit va anar a l'escola a Manlleu. Va aprendre l'ofici de pastisser, ofici que no va poder exercir degut a un problema d'al·lèrgia. Possiblement abans que acabés la primera dècada del segle XX, en un moment socialment i laboralment conflictiu, la família abandonà la població i s'instal·là en una de les colònies del riu Llobregat, la de la Plana, a Avià, per treballar a la fàbrica, el propietari de la qual era el mateix que el de la fàbrica manlleuenc. Més endavant la família es traslladà a Puig-reig, a la colònia de Cal Pons, on en Joan treballà com a escrivent i comptable. Persona de gran cultura, adquirida de forma autodidacta, aviat participarà en la vida cultural de la població formant part del grup de teatre. Al mateix temps, la preocupació per la problemàtica social l'acostarà a organitzacions polítiques i sindicals d'esquerra. Serà secretari general de la secció local del sindicat de la UGT.

A Puig-reig va conèixer Maria Costa Badia, amb la qual es va casar. Van tenir dos fills, en Josep i la Roser. La Maria va morir jove, el 1935, i es va fer càrrec dels nens la seva germana Carme, amb qui més tard es va casar en Joan. Iniciada la Guerra Civil, començà una curta però intensa carrera política a Puig-reig. S'afilià al PSUC i en representació d'aquest partit va ser regidor de Cultura i, des del 24 de setembre de 1937 fins al 9 de setembre de 1938, alcalde. A les acaballes de la guerra Joan Pous, amb altres amics puig-regencs, va emprendre a peu el camí de l'exili per la ruta de Prats de Molló. La seva esposa, els fills, els sogres amb altres amics i familiars van marxar uns dies després. Gràcies a la gran quantitat de cartes que en Joan va escriure a la seva esposa Carme es pot anar seguint el seu periple des de Prats de Molló, Arles, els camps de Barcarès i Agde, camps on va ser internat gairebé sempre en companyia d'altres amics de Puig-reig. En totes les cartes se'ns presenta com un home

íntegre, honest i optimista. En totes intenta donar ànims a la família, sense que mai es planyi de la seva sort, encara que mostra l'enyorament i el desig del retrobament. El desembre de 1939, quan estava internat al camp de Sant Cebrià, decideix incorporar-se a una de les Companyies de Treballadors Estrangers, la CTE 116 amb la qual marxarà cap a la regió de la Lorena. Allà treballarà construint trinxeres per reforçar la línia Maginot. El juny de 1940, és capturat pels alemanys a la zona dels Vosges i traslladat a l'Stalog VD d'Estrasburg, on se li adjudicarà el número de presoner 2956. Des d'aquest camp enviarà les últimes cartes, que ja són molt més breus i en castellà. Joan Pous Viñeta va arribar a Mauthausen, després de dos dies de viatge, el 13 de desembre de 1940 junt amb 846 espanyols més en un comboi procedent d'Estrasburg. A l'arribada se li va adjudicar el número 5153 i en la llista d'entrada hi consta com a professió "treballador". Més endavant,

quan redactin el certificat de defunció hi constarà la de "pastisser". El 28 d'agost de 1941 va ser traslladat a Gusen on se li va donar un nou número de matrícula, el 11423. Morirà pocs mesos més tard, el dia 8 de novembre, a les 7.29 del matí, en aquest camp, oficialment de "sarcoma al ronyó dret". Quatre dies després fou incinerat al crematori de Gusen. Tenia 47 anys. Fins al juliol de 1945 la família no va tenir notícies de la seva mort. La seva esposa Carme, que vivia a Castres (Tarn), va morir pocs dies després de rebre la notícia. Els fills van poder tornar a Puig-reig, on l'altra germana de la seva mare, l'Antònia, els esperava i els va acollir, sis anys després d'haver marxat.

Stalag VD
Estrasburg

Kommando
Gusen I

Mauthausen

Agde

Barcarès - Sant Cebrià

Manlleu

Comité international de la Croix-Rouge
Agence centrale des Prisonniers de guerre
GENÈVE (Suisse)

Date
Date
Datum 3.11.42

Reference
Reference
Beleg S.Espagnol
336 007
19/41

An das
DEUTSCHE ROTE KREUZ
BERLIN SW 61
Blücherplatz 2

Das INTERNATIONALE KOMITEE VOM
ROTEN KREUZ bittet höchst um Auskunft über
den gegenwärtigen Aufenthalt und das Befinden von:

POUS VIÑETA Juan
Geb. 26.10.1894 in Manlleu (Barcelona)

FRONTSTALAG 210

Anfragensteller:
POUS Carmen
36 Bd. Route d'Ole
CASTRES (Tarn) Frankreich

Bitte wieder zu uns. — Bitte genau control. —

Stube
Johal Elise Ant.

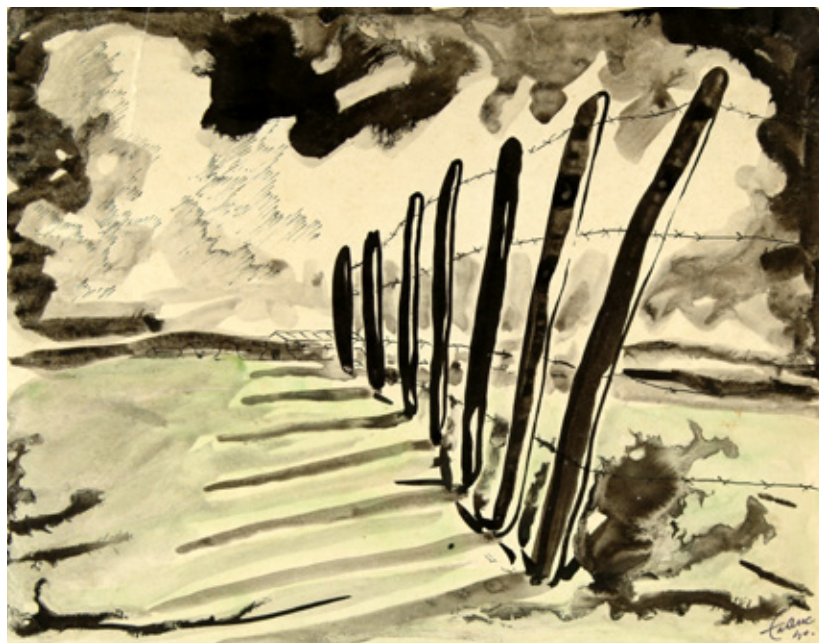
3.

D'INDESTITJABLES A NECESSARIS. LES COMPANYIES DE TREBALLADORS ESTRANGERS

Imatge pàgina anterior: **Reixat**. Arxiu Nacional de Catalunya
/ Fons Josep Franch-Clapers / autor: Josep Franch-Clapers.

14 Les condicions de vida als camps eren tan dures i difícils que sortir-ne es va convertir en el principal objectiu dels que hi eren internats. L'emigració cap a altres països era una possibilitat, si bé difícil, ja que la majoria de països hi posaren restriccions. Tanmateix, tant en Joan Pous com en Pere Bonal van tenir en algun moment l'esperança de marxar a Mèxic. Ni l'un ni l'altre ho aconseguiren. Tornar a l'Espanya franquista era una altra possibilitat. De fet, eren molts, especialment els que en els anys de la República no s'havien significat gaire, els que decidiren tornar esperant que el nou règim feixista no els represaliés. L'agost de 1939, la meitat dels que havien entrat a França havien retornat a Espanya.

Si en Pere Bonal, desesperat "d'aquesta vida de presó", es va plantejar tornar a Manlleu, fossin quines fossin les conseqüències, en Joan Pous, en canvi, tenia clar el contrari: *"La qüestió és sortir del camp i treballar perquè així almenys tens un altre tracte en el menjar i poder demostrar a França que no tots som uns criminals i que no*

tots portem les mans brutes de sang. També per demostrar que tenim ganes de ser útils i més en aquests moments de guerra que es viu; demostrar també que nosaltres no podem retornar a Espanya pel sol motiu de ser uns defensors del règim republicà i que per la nostra categoria en els càrrecs exercits allà és un perill per a nosaltres, ja que aquests senyors que avui governen el nostre poble, en nom d'unes creences que prediquen i no senten, són capaços (i ho estan fent) d'assassinar el més inofensiu dels ciutadans".

Quedaven altres possibilitats com aconseguir de particulars un contracte de treball fora del camp, allistar-se a una Companyia de Treballadors Estrangers (CTE) o en una de les unitats especials de l'exèrcit francès.

La majoria dels manlleuencs que van ser deportats a Mauthausen s'havien allistat prèviament a alguna de les CTE que es van formar dins els camps a partir de l'estiu de 1939. Les companyies eren unitats militaritzades, sotmeses per tant a la disciplina castrense, i estaven dirigides per oficials de l'exèrcit francès. A canvi de l'asil donat, s'esperava que els espanyols contribuïssin a "l'esforç comú de defensa nacional" allistant-s'hi. En principi, estaven formades per voluntaris encara que la pressió que exercien les autoritats franceses era cada cop més gran. Així l'Estat francès donava arguments perquè els que encara dubtaven retornessin a Espanya i en el cas que es quedessin poder explotar-los laboralment, de manera que poguessin reduir el nombre d'internats als camps.

A partir del setembre del 1939, quan França declarà la guerra a Alemanya, la sort dels refugiats va quedar estretament lligada a l'evolució del conflicte. En aquells moments quedaven a França uns 220.000 refugiats espanyols. Molts s'havien integrat ja a les CTE, més o menys voluntàriament, però a partir del setembre l'Estat francès va convertir l'allistament dels homes de 20 a 48 anys en obligatori durant el temps que durés la guerra. Si bé l'enfrontament directe no tindria lloc fins al cap de vuit mesos, el maig del 1940, tota la joventut francesa va ser cridada a files, i van deixar buits milers de llocs de treball, que van ser ocupats pels refugiats espanyols de les CTE. Mentre una part es derivà cap al sector agrícola, una altra es va destinar a treballs relacionats amb la defensa nacional, especialment a la frontera francoalemanya on s'intentava reforçar la línia Maginot, sistema de fortificacions construït durant l'època d'entreguerres a la frontera dels dos països. La construcció de noves fortificacions, o el reforçament de les ja existents, la construcció de fosses antitancs, trinxeres, túnels i també la neteja de boscos, l'extracció de carbó, la indústria de guerra, etc., foren algunes de les tasques a les quals es dedicaren els republicans espanyols.

1915-1942

Pere Bonal Trabal

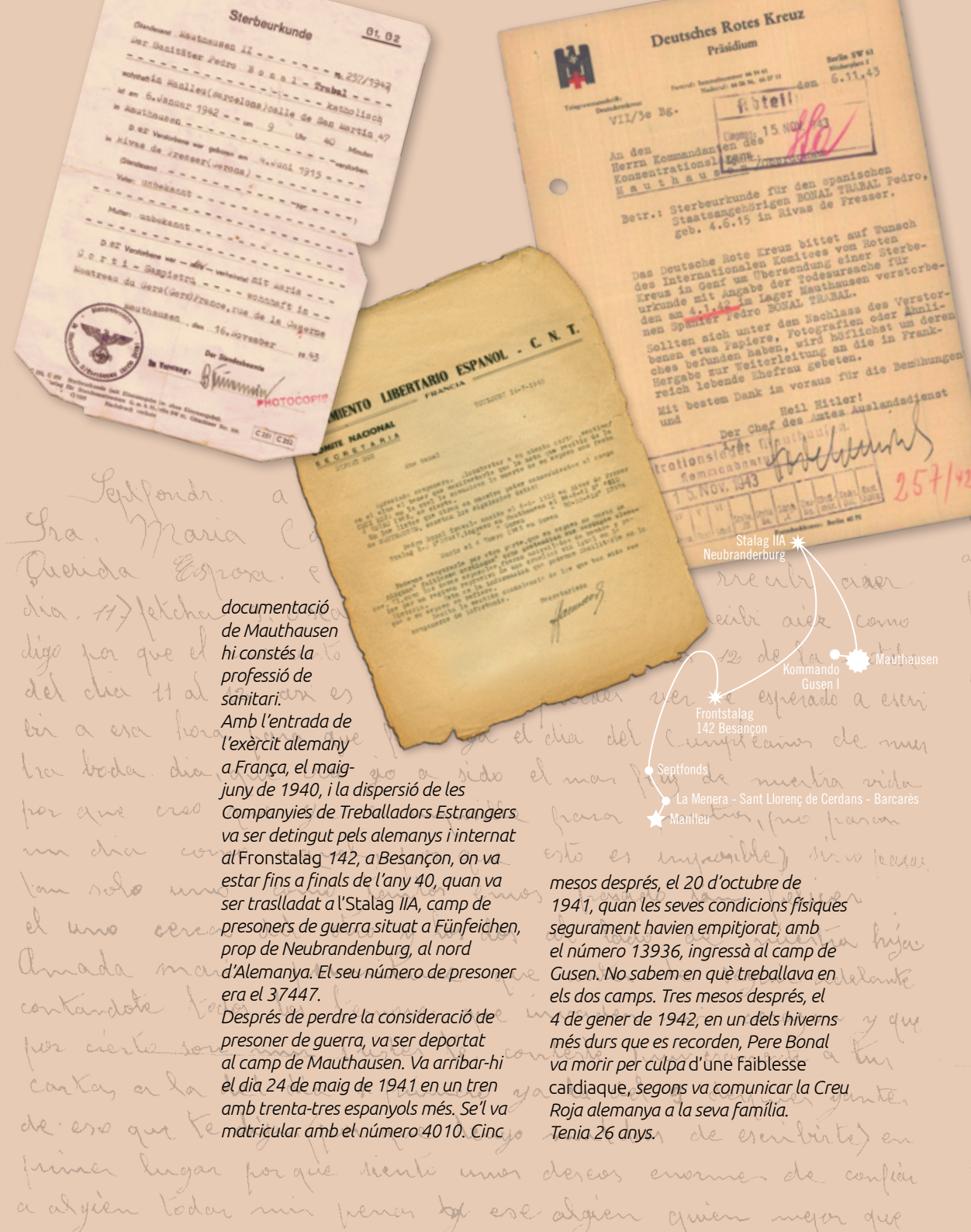
16

Va néixer a Campelles el dia 4 de juny de 1915, si bé en molts documents hi consta Ribes de Freser. Era fill de Josep Bonal Capelleres i d'Àngela Trabal Solà, de Manlleu. Quan en Pere va néixer, el pare havia mort. Uns mesos després, quan encara no tenia un any de vida, la mare es traslladà a viure a Manlleu, on treballà en una fàbrica tèxtil. De la infantesa d'en Pere no en sabem pràcticament res. Mare i fill vivien al carrer de Sant Martí. Quan en Pere tenia set anys la mare es tornà a casar. Tres anys després naixeria en Joan, germanastre d'en Pere. La vida de l'Àngela i els seus fills no va ser fàcil. L'any 1930 havia enviadat de nou i ella sola va haver de fer-se càrrec de la família. Les dificultats per tirar endavant quedaran paleses en el document de lletes d'en Pere, on farà constar la pobresa en la qual ell i la seva família viuen. De jove trobà feina de mecànic a Can Serra. S'afilià a la CNT i era un dels socis del Centre Cultural Obrer. L'any 1934 es va casar amb Maria Corti Sampietro. Un any després va néixer la seva filla Harmonia. El matrimoni vivia al carrer de Sant Martí amb la mare i el germanastre d'en Pere. L'any 1936, iniciada la Guerra Civil, va marxar de voluntari al front d'Aragó, encara que va haver de tornar per problemes de salut. Un any després va

retornar-hi en ser mobilitzada la seva quinta. El febrer de l'any 1939, durant la retirada de les forces republicanes, va creuar la frontera de França amb el seu cunyat Josep Corti. Després de passar unes poques setmanes al poble de La Menera, on va treballar com a ajudant de cuina de la guàrdia mòbil francesa, va estar internat al camp de selecció i classificació de Sant Llorenç de Cerdans on, segons explicava en una de les cartes que va escriure a la seva dona, treballava tallant llenya per als refugiats del camp. Ja des d'aquestes primeres cartes es posaran de manifest els seus problemes de salut que, pel que sembla, es van allargar durant tot el temps que va estar internat. Després de passar uns mesos en un dels camps de les platges del Rosselló (Sant Cebrià o Barcarès), el maig de 1939 el trobem al de Jodes, a Septfonds, camp que acollia majoritàriament obrers especialitzats. Les difícils condicions de vida, la gana i el seu estat de salut, que l'obligà a estar la major part del temps a l'hospital, li van fer replantejar la seva negativa a tornar a Catalunya. No ho va fer. El gener de 1940 el trobem en una Companyia de Treballadors Estrangers prop de la frontera amb Bèlgica. Una de les cartes que es conserva del seu pas per aquesta unitat fa pensar que treballava a la infermeria. Això explicaria que a la

documentació de Mauthausen hi constés la professió de sanitari. Amb l'entrada de l'exèrcit alemany a França, el maig-juny de 1940, i la dispersió de les Companyies de Treballadors Estrangers va ser detingut pels alemanys i internat al Frontstalag 142, a Besançon, on va estar fins a finals de l'any 40, quan va ser traslladat a l'Stalag IIA, camp de presoners de guerra situat a Fünfeichen, prop de Neubrandenburg, al nord d'Alemanya. El seu número de presoner era el 37447. Després de perdre la consideració de presoner de guerra, va ser deportat al camp de Mauthausen. Va arribar-hi el dia 24 de maig de 1941 en un tren amb trenta-tres espanyols més. Se'l va matricular amb el número 4010. Cinc

mesos després, el 20 d'octubre de 1941, quan les seves condicions físiques segurament havien empitjorat, amb el número 13936, ingressà al camp de Gusen. No sabem en què treballava en els dos camps. Tres mesos després, el 4 de gener de 1942, en un dels hiverns més durs que es recorden, Pere Bonal va morir per culpa d'una feblesse cardíaca, segons va comunicar la Creu Roja alemanya a la seva família. Tenia 26 anys.

4.

PRESONERS DE GUERRA EN MANS DELS ALEMANYS

18 Per als francesos la guerra de debò va començar el maig de 1940 quan l'exèrcit alemany va entrar a França pel nord, després d'ocupar els Països Baixos, Bèlgica i Luxemburg, i no per l'est com havien previst els estratègics francesos. L'ocupació de part de França pels alemanys determinà la sort dels republicans espanyols. Molts van morir com a combatents i molts altres caigueren en mans dels alemanys.

Josep Costa Codina va ser possiblement el primer dels manlleuencs capturat. Segurament formava part d'una de les CTE que operava prop de la frontera belga. Com molts d'altres, va ser enviat al camp de presoners de Hohenstein, a la Prússia Oriental, actualment Polònia.

Al juny les divisions alemanyes varen aconseguir envoltar més de mig milió de soldats aliats concentrats en l'anomenada "Bossa de Dunkerque", entre els quals hi havia republicans espanyols que s'havien allistat a alguna de les unitats de l'exèrcit francès, però també altres, uns 1.500, que formaven part de les CTE. Entre aquests últims hi trobem el manlleuenc Fortià Roqué Munt. Tot i que els atacs de l'aviació i l'artilleria alemanya eren constants, bona part dels soldats aliats van ser evacuats a Anglaterra. Els integrants de les CTE, al no ser considerats integrants de l'exèrcit francès, no van ser autoritzats a embarcar. Com dos mil espanyols més, en Fortià va ser capturat pels alemanys a la platja de Bray-Dunes, prop de Dunkerque, i enviat al camp de presoners de Sagan a l'est d'Alemanya (a l'actual Polònia).

La mateixa sort van tenir els integrants de l'exèrcit francès i els de les CTE que estaven concentrats defensant o treballant a la línia Maginot, ja que, una vegada controlat el nord, l'exèrcit alemany es va dirigir cap al sud per tal d'atacar la línia defensiva des de la rereguarda. Hi va haver una autèntica desbandada. Milers de soldats francesos i integrants de les CTE empengueren una fugida caòtica cap a l'est i al sud per no caure en mans dels alemanys. Molts no ho aconseguiren. Antoni Pons Freixas, Joan Pous Viñeta i Josep Vivé Pujals van ser fets presoners i traslladats primer a Saint-Dié de Vosges, lloc de concentració de presoners de guerra, entre el 20 i el 26 de juny de 1940 i internats després al camp de presoners d'Estrasburg.

En Pelegrí Soler Gatus, en Pere Bonal Tratal i en Josep Corti Sampietro formaven part d'alguna de les CTE que operaven per la mateixa zona. En el cas d'en Pere i en Josep sabem que varen ser capturats en diferents moments i que van estar internats al camp de presoners (*frontstalag*) de Besançon. Quant a en Pelegrí, consta que va ser internat al d'Épinal, als Vosges.

1917-1941

Antoni Pons Freixa

Antoni Pons Freixas va néixer a Manlleu el 13 de juny de 1917. El seu pare, Isidre Pons Casacuberta, era fill de Roda de Ter i treballava de filador. La mare, Maria Freixas Puigdollers, era filla de Sant Hipòlit. L'any 1915 el matrimoni s'instal·là a Manlleu. L'Antoni era el petit de tres germans: en Josep, el gran, nascut el 1910, de professió mecànic, i la Bonaventura, nascuda el 1916. Quan va néixer l'Antoni la família vivia a la Colònia Rusiñol, on el pare treballava com a encarregat. Més endavant, quan l'Antoni ja havia marxat a França, la família s'instal·là en un pis del carrer Alta Cortada. De la seva infantesa i primera joventut no en sabem res. Possiblement va anar a l'escola. No sabem, però, si va aprendre algun ofici o si, com el seu pare, treballava a la fàbrica. La primera notícia que en tenim és de l'any 1938 quan marxà a lluitar al front republicà després que la seva lleva fos cridada a files. A les acaballes de la Guerra Civil, amb la retirada, l'Antoni i el seu germà Josep van marxar a França. Al cap d'un temps el germà va tornar a Manlleu. Desconeixem per què no va fer-ho ell.

No sabem el recorregut que va fer l'Antoni pels camps d'internament francesos. El que sabem és que entre el 20 i el 26 de juny de 1940, possiblement com a integrant d'una Companyia de Treballadors Estrangers, va ser empresonat pels alemanys a la zona dels Vosges i concentrat a la població de

Saint-Dié. D'aquí seria traslladat, com altres presoners, a l'Stalag VD d'Estrasburg. El seu número de matrícula en aquest camp era el 2898.

El dia 11 de desembre de 1940, en un comboi que va marxar d'Estrasburg amb 847 republicans espanyols, va ser deportat a Mauthausen. Va arribar-hi dos dies després i se li va adjudicar el número 5146. A la llista d'entrada al camp hi consta que era arbeiter, treballador. En el certificat de defunció, en canvi, es concretarà més: maurergerhilfe, paleta. Tant si va treballar de paleta en les obres d'adequació del camp com si ho va fer a la pedrera, la seva salut aviat se'n deuria ressentir. Tres mesos després de la seva arribada ja va ser traslladat a Gusen i en aquest camp se li va adjudicar el número 11442. A la matinada del dia 23 de desembre de 1941 va morir. Tenia 24 anys.

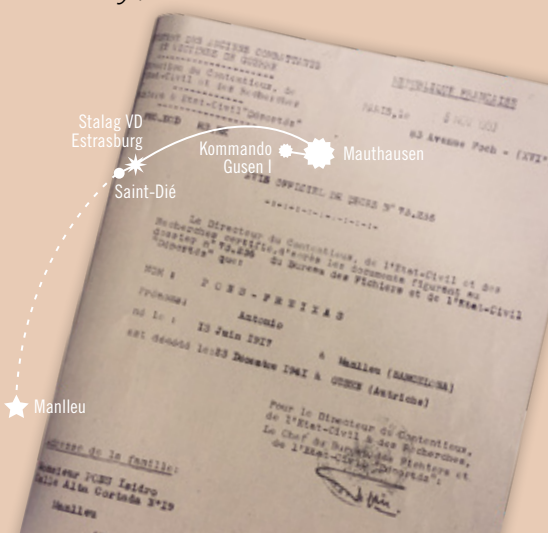
Stalag VD
Estrasburg

Saint-Dié

Kommando
Gusen I

Mauthausen

Manlleu

5.

ELS STALAGS. PRESOS UNA ALTRA VEGADA

Tanques i barracó de l'Stalag VIII C Sagan. Muzeum Obozów
Jenieckich / POW Camps Museum - Żagań, Poland.

20 Hohenstein, Neubrandenburg, Estrasburg, Sagan, Trèveris... són alguns dels camps (*stalags*) en els quals van ser concentrats els manlleuencs capturats per l'exèrcit alemany. Com tots els presoners de guerra, després de passar un temps en els *fronstalags*, camps de trànsit fora d'Alemanya on els presos eren registrats i classificats per nacionalitats, van ser traslladats als *stalags*, camps de presoners dins el territori alemany pensats perquè hi passessin la resta de la guerra. La majoria van estar internats en més d'un *stalag* abans de ser deportats a Mauthausen.

El trasllat cap a aquests camps no va ser igual per a tots. Mentre que els que havien estat capturats a la zona dels Vosges, com l'Antoni Pons Freixas, en Joan Pous Vinyeta i en Josep Vivé Pujals, foren internats a un *stalag* d'Estrasburg, ciutat alemanya en aquell moment, i el recorregut va ser relativament breu, altres, com en Pelegrí Soler i en Fortià Roqué, capturats un a la zona dels Vosges i l'altre a Dunkerque, foren enviats en condicions penoses, a Sagan (Polònia) situat a mil quilòmetres de distància. Així explicava aquest viatge Servídeo García:

"Terminada la célebre marcha pedestre que nos hizo cruzar todo el país belga efectuando un recorrido de unos 200 km. previo ligero abastecimiento (pan y ¼ de litro de agua caliente, denominada sopa) fuimos empaquetados en las grasientas bodegas de un barco mercante destinados al transporte de mercancías en los canales y ríos navegables de estos países. Y digo empaquetados por no decir amontonados, ya que ni sentarnos podíamos del número tan excesivo, que sin ningún control, pero a fuerza de patadas y estacazos, con unos gritos espantosos pronunciados por los elementos de una compañía de las llamadas "juventudes hitlerianas" (para los que, al parecer, éramos un manjar exquisito), habíamos sido embarcados." (Rodríguez 2017: 45)

L'estada en els camps de presoners fou per la majoria millor de la que havien viscut en els camps francesos. Dins aquests camps es respectava generalment la legislació internacional sobre els presoners de guerra. La Convenció de Ginebra que donava empara als presoners obligava que els seus drets fossin respectats.

Els empresonats treballaven dins i fora dels camps en treballs relacionats amb la indústria o l'agricultura, i substituïen els treballadors autòctons que havien estat mobilitzats. Tot i que l'estada als *stalags* no era fàcil i els espanyols no eren un dels col·lectius ben tractats pels alemanys, l'allotjament, l'alimentació i la higiene era millor que la que havien conegut fins aquell moment i podien mantenir correspondència amb la família i rebre paquets.

Amb la signatura de l'armistici francès la situació dels republicans espanyols va tornar a canviar. El govern de Vichy es va desinteressar dels presoners que no eren francesos i, per tant, els republicans espanyols quedaren desposseïts de l'estatut de presoners de guerra. Als ulls dels militars alemanys es convertiren únicament en opositors al govern de Franco i, per tant, en enemics polítics del III Reich. Com a elements que podien posar en perill la seguretat del règim, deixaven d'estar sota la tutela de la *Wehrmacht* per passar a la de les SS i especialment a la de la Gestapo. El pla per treure'ls dels *stalags* s'inicià l'agost de 1940, però no va ser fins al setembre que el trasllat es va fer de forma sistemàtica, davant el silenci administratiu, còmplice o criminal de les autoritats franquistes. Classificats com a apàtrides i despectivament com a *rospaniers* (rojos espanyols), el nou destí per a la majoria seria Mauthausen, camp classificat com un dels més severos i destinat als "irrecuperables", dels quals no es preveia l'alliberament.

21

1905-1953

Fortià Roqué Munt

22

Fortià Roqué Munt va néixer a Manlleu el 14 de gener de 1905. El seu pare, Josep Roqué, era nascut a l'Esquirol i feia de cisteller. La seva mare, Teresa Munt, era de Manlleu. Tenia dos germans més grans, la Francesca i en Ramon. Molt aviat, possiblement abans de complir els tres anys, en Fortià amb la seva família es traslladà a viure a Avinyó.

De jove va aprendre l'ofici del pare, cisteller, ofici que exercí i que més endavant combinà amb el de taxista. A la dècada dels anys trenta es casà amb Rosa Roca Matamala, natural de Calders. El matrimoni va tenir tres fills, en Josep, la Constància i la Marta. Desconeixem si en els anys previs i durant la Guerra Civil en Fortià s'afilià a alguna organització política o sindical i si va tenir alguna actuació destacada en el marc d'aquestes organitzacions. Possiblement un tarannà pròxim a l'esquerra i, per tant, la por a les possibles represàlies explicaria la decisió a les acaballes de la guerra de marxar sol a França. La Rosa i els seus fills es quedaren a Avinyó. Per sobreviure, la Rosa entrà a treballar en una fàbrica tèxtil. Del seu pas pels camps de refugiats a França només hi ha constància que el maig de 1939 es trobava internat en el camp de Barcarès.

En la documentació d'aquest camp fa constar-hi la professió de taxista. En algun moment que desconeixem va sortir del camp per integrar-se a les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE). El juny de 1940, iniciada l'ocupació de França per l'exèrcit alemany, trobem en Fortià al departament del Nord. És un dels membres de la 9a o de la 117a CTE que operava en aquesta zona i que van ser capturats pels alemanys a les platges de Dunkerque o Bray-Dunes (5 i 6 de juny). Junt amb la resta de presoners fou traslladat a l'Stalag VIII C a Sagan (actual Polònia) i l'octubre de 1940 a l'Stalag XII D a Trêveris, a la frontera germanoluxemburguesa. El 22 de gener de 1941 en un tren amb 775 republicans espanyols més fou traslladat a Mauthausen. En el mateix comboi hi anava un altre manlleuenc, Pelegrí Soler Gatiús. Arribaren al camp tres dies després, el 25 de gener de 1941. En Fortià ingressà amb el número 3473.

En la documentació de Mauthausen consta que era mecànic i que formava part del grup de treballadors que s'encarregaven del manteniment del camp. Possiblement aquest treball més especialitzat va estalviar-li el treball més dur a la pedrera.

13 *Arrolat* *Sortint* *aus* 30.8.43

1. <i>X. BARRA</i>	10. <i>Salv. Barrant</i>	20. <i>Salv. Barrant</i>
2. <i>Salv. Barrant</i>	11. <i>Salv. Barrant</i>	21. <i>Salv. Barrant</i>
3. <i>Salv. Barrant</i>	12. <i>Salv. Barrant</i>	22. <i>Salv. Barrant</i>
4. <i>Salv. Barrant</i>	13. <i>Salv. Barrant</i>	23. <i>Salv. Barrant</i>
5. <i>Salv. Barrant</i>	14. <i>Salv. Barrant</i>	24. <i>Salv. Barrant</i>
6. <i>Salv. Barrant</i>	15. <i>Salv. Barrant</i>	25. <i>Salv. Barrant</i>
7. <i>Salv. Barrant</i>	16. <i>Salv. Barrant</i>	26. <i>Salv. Barrant</i>
8. <i>Salv. Barrant</i>	17. <i>Salv. Barrant</i>	27. <i>Salv. Barrant</i>
9. <i>Salv. Barrant</i>	18. <i>Salv. Barrant</i>	28. <i>Salv. Barrant</i>
10. <i>Salv. Barrant</i>	19. <i>Salv. Barrant</i>	29. <i>Salv. Barrant</i>
11. <i>Salv. Barrant</i>	20. <i>Salv. Barrant</i>	30. <i>Salv. Barrant</i>
12. <i>Salv. Barrant</i>	21. <i>Salv. Barrant</i>	31. <i>Salv. Barrant</i>
13. <i>Salv. Barrant</i>	22. <i>Salv. Barrant</i>	32. <i>Salv. Barrant</i>
14. <i>Salv. Barrant</i>	23. <i>Salv. Barrant</i>	33. <i>Salv. Barrant</i>
15. <i>Salv. Barrant</i>	24. <i>Salv. Barrant</i>	34. <i>Salv. Barrant</i>
16. <i>Salv. Barrant</i>	25. <i>Salv. Barrant</i>	35. <i>Salv. Barrant</i>
17. <i>Salv. Barrant</i>	26. <i>Salv. Barrant</i>	36. <i>Salv. Barrant</i>
18. <i>Salv. Barrant</i>	27. <i>Salv. Barrant</i>	37. <i>Salv. Barrant</i>
19. <i>Salv. Barrant</i>	28. <i>Salv. Barrant</i>	38. <i>Salv. Barrant</i>
20. <i>Salv. Barrant</i>	29. <i>Salv. Barrant</i>	39. <i>Salv. Barrant</i>
21. <i>Salv. Barrant</i>	30. <i>Salv. Barrant</i>	40. <i>Salv. Barrant</i>
22. <i>Salv. Barrant</i>	31. <i>Salv. Barrant</i>	41. <i>Salv. Barrant</i>
23. <i>Salv. Barrant</i>	32. <i>Salv. Barrant</i>	42. <i>Salv. Barrant</i>
24. <i>Salv. Barrant</i>	33. <i>Salv. Barrant</i>	43. <i>Salv. Barrant</i>
25. <i>Salv. Barrant</i>	34. <i>Salv. Barrant</i>	44. <i>Salv. Barrant</i>
26. <i>Salv. Barrant</i>	35. <i>Salv. Barrant</i>	45. <i>Salv. Barrant</i>
27. <i>Salv. Barrant</i>	36. <i>Salv. Barrant</i>	46. <i>Salv. Barrant</i>
28. <i>Salv. Barrant</i>	37. <i>Salv. Barrant</i>	47. <i>Salv. Barrant</i>
29. <i>Salv. Barrant</i>	38. <i>Salv. Barrant</i>	48. <i>Salv. Barrant</i>
30. <i>Salv. Barrant</i>	39. <i>Salv. Barrant</i>	49. <i>Salv. Barrant</i>
31. <i>Salv. Barrant</i>	40. <i>Salv. Barrant</i>	50. <i>Salv. Barrant</i>
32. <i>Salv. Barrant</i>	41. <i>Salv. Barrant</i>	51. <i>Salv. Barrant</i>
33. <i>Salv. Barrant</i>	42. <i>Salv. Barrant</i>	52. <i>Salv. Barrant</i>
34. <i>Salv. Barrant</i>	43. <i>Salv. Barrant</i>	53. <i>Salv. Barrant</i>
35. <i>Salv. Barrant</i>	44. <i>Salv. Barrant</i>	54. <i>Salv. Barrant</i>
36. <i>Salv. Barrant</i>	45. <i>Salv. Barrant</i>	55. <i>Salv. Barrant</i>
37. <i>Salv. Barrant</i>	46. <i>Salv. Barrant</i>	56. <i>Salv. Barrant</i>
38. <i>Salv. Barrant</i>	47. <i>Salv. Barrant</i>	57. <i>Salv. Barrant</i>
39. <i>Salv. Barrant</i>	48. <i>Salv. Barrant</i>	58. <i>Salv. Barrant</i>
40. <i>Salv. Barrant</i>	49. <i>Salv. Barrant</i>	59. <i>Salv. Barrant</i>
41. <i>Salv. Barrant</i>	50. <i>Salv. Barrant</i>	60. <i>Salv. Barrant</i>
42. <i>Salv. Barrant</i>	51. <i>Salv. Barrant</i>	61. <i>Salv. Barrant</i>
43. <i>Salv. Barrant</i>	52. <i>Salv. Barrant</i>	62. <i>Salv. Barrant</i>
44. <i>Salv. Barrant</i>	53. <i>Salv. Barrant</i>	63. <i>Salv. Barrant</i>
45. <i>Salv. Barrant</i>	54. <i>Salv. Barrant</i>	64. <i>Salv. Barrant</i>
46. <i>Salv. Barrant</i>	55. <i>Salv. Barrant</i>	65. <i>Salv. Barrant</i>
47. <i>Salv. Barrant</i>	56. <i>Salv. Barrant</i>	66. <i>Salv. Barrant</i>
48. <i>Salv. Barrant</i>	57. <i>Salv. Barrant</i>	67. <i>Salv. Barrant</i>
49. <i>Salv. Barrant</i>	58. <i>Salv. Barrant</i>	68. <i>Salv. Barrant</i>
50. <i>Salv. Barrant</i>	59. <i>Salv. Barrant</i>	69. <i>Salv. Barrant</i>
51. <i>Salv. Barrant</i>	60. <i>Salv. Barrant</i>	70. <i>Salv. Barrant</i>
52. <i>Salv. Barrant</i>	61. <i>Salv. Barrant</i>	71. <i>Salv. Barrant</i>
53. <i>Salv. Barrant</i>	62. <i>Salv. Barrant</i>	72. <i>Salv. Barrant</i>
54. <i>Salv. Barrant</i>	63. <i>Salv. Barrant</i>	73. <i>Salv. Barrant</i>
55. <i>Salv. Barrant</i>	64. <i>Salv. Barrant</i>	74. <i>Salv. Barrant</i>
56. <i>Salv. Barrant</i>	65. <i>Salv. Barrant</i>	75. <i>Salv. Barrant</i>
57. <i>Salv. Barrant</i>	66. <i>Salv. Barrant</i>	76. <i>Salv. Barrant</i>
58. <i>Salv. Barrant</i>	67. <i>Salv. Barrant</i>	77. <i>Salv. Barrant</i>
59. <i>Salv. Barrant</i>	68. <i>Salv. Barrant</i>	78. <i>Salv. Barrant</i>
60. <i>Salv. Barrant</i>	69. <i>Salv. Barrant</i>	79. <i>Salv. Barrant</i>
61. <i>Salv. Barrant</i>	70. <i>Salv. Barrant</i>	80. <i>Salv. Barrant</i>
62. <i>Salv. Barrant</i>	71. <i>Salv. Barrant</i>	81. <i>Salv. Barrant</i>
63. <i>Salv. Barrant</i>	72. <i>Salv. Barrant</i>	82. <i>Salv. Barrant</i>
64. <i>Salv. Barrant</i>	73. <i>Salv. Barrant</i>	83. <i>Salv. Barrant</i>
65. <i>Salv. Barrant</i>	74. <i>Salv. Barrant</i>	84. <i>Salv. Barrant</i>
66. <i>Salv. Barrant</i>	75. <i>Salv. Barrant</i>	85. <i>Salv. Barrant</i>
67. <i>Salv. Barrant</i>	76. <i>Salv. Barrant</i>	86. <i>Salv. Barrant</i>
68. <i>Salv. Barrant</i>	77. <i>Salv. Barrant</i>	87. <i>Salv. Barrant</i>
69. <i>Salv. Barrant</i>	78. <i>Salv. Barrant</i>	88. <i>Salv. Barrant</i>
70. <i>Salv. Barrant</i>	79. <i>Salv. Barrant</i>	89. <i>Salv. Barrant</i>
71. <i>Salv. Barrant</i>	80. <i>Salv. Barrant</i>	90. <i>Salv. Barrant</i>
72. <i>Salv. Barrant</i>	81. <i>Salv. Barrant</i>	91. <i>Salv. Barrant</i>
73. <i>Salv. Barrant</i>	82. <i>Salv. Barrant</i>	92. <i>Salv. Barrant</i>
74. <i>Salv. Barrant</i>	83. <i>Salv. Barrant</i>	93. <i>Salv. Barrant</i>
75. <i>Salv. Barrant</i>	84. <i>Salv. Barrant</i>	94. <i>Salv. Barrant</i>
76. <i>Salv. Barrant</i>	85. <i>Salv. Barrant</i>	95. <i>Salv. Barrant</i>
77. <i>Salv. Barrant</i>	86. <i>Salv. Barrant</i>	96. <i>Salv. Barrant</i>
78. <i>Salv. Barrant</i>	87. <i>Salv. Barrant</i>	97. <i>Salv. Barrant</i>
79. <i>Salv. Barrant</i>	88. <i>Salv. Barrant</i>	98. <i>Salv. Barrant</i>
80. <i>Salv. Barrant</i>	89. <i>Salv. Barrant</i>	99. <i>Salv. Barrant</i>
81. <i>Salv. Barrant</i>	90. <i>Salv. Barrant</i>	100. <i>Salv. Barrant</i>
82. <i>Salv. Barrant</i>	91. <i>Salv. Barrant</i>	101. <i>Salv. Barrant</i>
83. <i>Salv. Barrant</i>	92. <i>Salv. Barrant</i>	102. <i>Salv. Barrant</i>
84. <i>Salv. Barrant</i>	93. <i>Salv. Barrant</i>	103. <i>Salv. Barrant</i>
85. <i>Salv. Barrant</i>	94. <i>Salv. Barrant</i>	104. <i>Salv. Barrant</i>
86. <i>Salv. Barrant</i>	95. <i>Salv. Barrant</i>	105. <i>Salv. Barrant</i>
87. <i>Salv. Barrant</i>	96. <i>Salv. Barrant</i>	106. <i>Salv. Barrant</i>
88. <i>Salv. Barrant</i>	97. <i>Salv. Barrant</i>	107. <i>Salv. Barrant</i>
89. <i>Salv. Barrant</i>	98. <i>Salv. Barrant</i>	108. <i>Salv. Barrant</i>
90. <i>Salv. Barrant</i>	99. <i>Salv. Barrant</i>	109. <i>Salv. Barrant</i>
91. <i>Salv. Barrant</i>	100. <i>Salv. Barrant</i>	110. <i>Salv. Barrant</i>
92. <i>Salv. Barrant</i>	101. <i>Salv. Barrant</i>	111. <i>Salv. Barrant</i>
93. <i>Salv. Barrant</i>	102. <i>Salv. Barrant</i>	112. <i>Salv. Barrant</i>
94. <i>Salv. Barrant</i>	103. <i>Salv. Barrant</i>	113. <i>Salv. Barrant</i>
95. <i>Salv. Barrant</i>	104. <i>Salv. Barrant</i>	114. <i>Salv. Barrant</i>
96. <i>Salv. Barrant</i>	105. <i>Salv. Barrant</i>	115. <i>Salv. Barrant</i>
97. <i>Salv. Barrant</i>	106. <i>Salv. Barrant</i>	116. <i>Salv. Barrant</i>
98. <i>Salv. Barrant</i>	107. <i>Salv. Barrant</i>	117. <i>Salv. Barrant</i>
99. <i>Salv. Barrant</i>	108. <i>Salv. Barrant</i>	118. <i>Salv. Barrant</i>
100. <i>Salv. Barrant</i>	109. <i>Salv. Barrant</i>	119. <i>Salv. Barrant</i>
101. <i>Salv. Barrant</i>	110. <i>Salv. Barrant</i>	120. <i>Salv. Barrant</i>
102. <i>Salv. Barrant</i>	111. <i>Salv. Barrant</i>	121. <i>Salv. Barrant</i>
103. <i>Salv. Barrant</i>	112. <i>Salv. Barrant</i>	122. <i>Salv. Barrant</i>
104. <i>Salv. Barrant</i>	113. <i>Salv. Barrant</i>	123. <i>Salv. Barrant</i>
105. <i>Salv. Barrant</i>	114. <i>Salv. Barrant</i>	124. <i>Salv. Barrant</i>
106. <i>Salv. Barrant</i>	115. <i>Salv. Barrant</i>	125. <i>Salv. Barrant</i>
107. <i>Salv. Barrant</i>	116. <i>Salv. Barrant</i>	126. <i>Salv. Barrant</i>
108. <i>Salv. Barrant</i>	117. <i>Salv. Barrant</i>	127. <i>Salv. Barrant</i>
109. <i>Salv. Barrant</i>	118. <i>Salv. Barrant</i>	128. <i>Salv. Barrant</i>
110. <i>Salv. Barrant</i>	119. <i>Salv. Barrant</i>	129. <i>Salv. Barrant</i>
111. <i>Salv. Barrant</i>	120. <i>Salv. Barrant</i>	130. <i>Salv. Barrant</i>
112. <i>Salv. Barrant</i>	121. <i>Salv. Barrant</i>	131. <i>Salv. Barrant</i>
113. <i>Salv. Barrant</i>	122. <i>Salv. Barrant</i>	132. <i>Salv. Barrant</i>
114. <i>Salv. Barrant</i>	123. <i>Salv. Barrant</i>	133. <i>Salv. Barrant</i>
115. <i>Salv. Barrant</i>	124. <i>Salv. Barrant</i>	134. <i>Salv. Barrant</i>
116. <i>Salv. Barrant</i>	125. <i>Salv. Barrant</i>	135. <i>Salv. Barrant</i>
117. <i>Salv. Barrant</i>	126. <i>Salv. Barrant</i>	136. <i>Salv. Barrant</i>
118. <i>Salv. Barrant</i>	127. <i>Salv. Barrant</i>	137. <i>Salv. Barrant</i>
119. <i>Salv. Barrant</i>	128. <i>Salv. Barrant</i>	138. <i>Salv. Barrant</i>
120. <i>Salv. Barrant</i>	129. <i>Salv. Barrant</i>	139. <i>Salv. Barrant</i>
121. <i>Salv. Barrant</i>	130. <i>Salv. Barrant</i>	140. <i>Salv. Barrant</i>
122. <i>Salv. Barrant</i>	131. <i>Salv. Barrant</i>	141. <i>Salv. Barrant</i>
123. <i>Salv. Barrant</i>	132. <i>Salv. Barrant</i>	142. <i>Salv. Barrant</i>
124. <i>Salv. Barrant</i>	133. <i>Salv. Barrant</i>	143. <i>Salv. Barrant</i>
125. <i>Salv. Barrant</i>	134. <i>Salv. Barrant</i>	144. <i>Salv. Barrant</i>
126. <i>Salv. Barrant</i>	135. <i>Salv. Barrant</i>	145. <i>Salv. Barrant</i>
127. <i>Salv. Barrant</i>	136. <i>Salv. Barrant</i>	146. <i>Salv. Barrant</i>
128. <i>Salv. Barrant</i>	137. <i>Salv. Barrant</i>	147. <i>Salv. Barrant</i>
129. <i>Salv. Barrant</i>	138. <i>Salv. Barrant</i>	148. <i>Salv. Barrant</i>
130. <i>Salv. Barrant</i>	139. <i>Salv. Barrant</i>	149. <i>Salv. Barrant</i>
131. <i>Salv. Barrant</i>	140. <i>Salv. Barrant</i>	150. <i>Salv. Barrant</i>
132. <i>Salv. Barrant</i>	141. <i>Salv. Barrant</i>	151. <i>Salv. Barrant</i>
133. <i>Salv. Barrant</i>	142. <i>Salv. Barrant</i>	152. <i>Salv. Barrant</i>
134. <i>Salv. Barrant</i>	143. <i>Salv. Barrant</i>	153. <i>Salv. Barrant</i>
135. <i>Salv. Barrant</i>	144. <i>Salv. Barrant</i>	154. <i>Salv. Barrant</i>
136. <i>Salv. Barrant</i>	145. <i>Salv. Barrant</i>	155. <i>Salv. Barrant</i>
137. <i>Salv. Barrant</i>	146. <i>Salv. Barrant</i>	156. <i>Salv. Barrant</i>
138. <i>Salv. Barrant</i>	147. <i>Salv. Barrant</i>	157. <i>Salv. Barrant</i>
139. <i>Salv. Barrant</i>	148. <i>Salv. Barrant</i>	158. <i>Salv. Barrant</i>
140. <i>Salv. Barrant</i>	149. <i>Salv. Barrant</i>	159. <i>Salv. Barrant</i>
141. <i>Salv. Barrant</i>	150. <i>Salv. Barrant</i>	160. <i>Salv. Barrant</i>
142. <i>Salv. Barrant</i>	151. <i>Salv. Barrant</i>	161. <i>Salv. Barrant</i>
143. <i>Salv. Barrant</i>	152. <i>Salv. Barrant</i>	162. <i>Salv. Barrant</i>
144. <i>Salv. Barrant</i>	153. <i>Salv. Barrant</i>	163. <i>Salv. Barrant</i>
145. <i>Salv. Barrant</i>	154. <i>Salv. Barrant</i>	164. <i>Salv. Barrant</i>
146. <i>Salv. Barrant</i>	155. <i>Salv. Barrant</i>	165. <i>Salv. Barrant</i>
147. <i>Salv. Barrant</i>	156. <i>Salv. Barrant</i>	166. <i>Salv. Barrant</i>
148. <i>Salv. Barrant</i>	157. <i>Salv. Barrant</i>	167. <i>Salv. Barrant</i>
149. <i>Salv. Barrant</i>	158. <i>Salv. Barrant</i>	168. <i>Salv. Barrant</i>
150. <i>Salv. Barrant</i>	159. <i>Salv. Barrant</i>	169. <i>Salv. Barrant</i>
151. <i>Salv. Barrant</i>	160. <i>Salv. Barrant</i>	170. <i>Salv. Barrant</i>
152. <i>Salv. Barrant</i>	161. <i>Salv. Barrant</i>	171. <i>Salv. Barrant</i>
153. <i>Salv. Barrant</i>	162. <i>Salv. Barrant</i>	172. <i>Salv. Barrant</i>
154. <i>Salv. Barrant</i>	163. <i>Salv. Barrant</i>	173. <i>Salv. Barrant</i>
155. <i>Salv. Barrant</i>	164. <i>Salv. Barrant</i>	174. <i>Salv. Barrant</i>
156. <i>Salv. Barrant</i>	165. <i>Salv. Barrant</i>	175. <i>Salv. Barrant</i>
157. <i>Salv. Barrant</i>	166. <i>Salv. Barrant</i>	176. <i>Salv. Barrant</i>
158. <i>Salv. Barrant</i>	167. <i>Salv. Barrant</i>	177. <i>Salv. Barrant</i>
159. <i>Salv. Barrant</i>	168. <i>Salv. Barrant</i>	178. <i>Salv. Barrant</i>
160. <i>Salv. Barrant</i>	169. <i>Salv. Barrant</i>	179. <i>Salv. Barrant</i>
161. <i>Salv. Barrant</i>	170. <i>Salv. Barrant</i>	180. <i>Salv. Barrant</i>
162. <i>Salv. Barrant</i>	171. <i>Salv. Barrant</i>	181. <i>Salv. Barrant</i>
163. <i>Salv. Barrant</i>	172. <i>Salv. Barrant</i>	182. <i>Salv. Barrant</i>
164. <i>Salv. Barrant</i>	173. <i>Salv. Barrant</i>	183. <i>Salv. Barrant</i>
165. <i>Salv. Barrant</i>	174. <i>Salv. Barrant</i>	184. <i>Salv. Barrant</i>
166. <i>Salv. Barrant</i>	175. <i>Salv. Barrant</i>	185. <i>Salv. Barrant</i>
167. <i>Salv. Barrant</i>	176. <i>Salv. Barrant</i>	186. <i>Salv. Barrant</i>
168. <i>Salv. Barrant</i>	177. <i>Salv. Barrant</i>	187. <i>Salv. Barrant</i>
169. <i>Salv. Barrant</i>	178. <i>Salv. Barrant</i>	188. <i>Salv. Barrant</i>
170. <i>Salv. Barrant</i>	179. <i>Salv. Barrant</i>	189. <i>Salv. Barrant</i>
171. <i>Salv. Barrant</i>	180. <i>Salv. Barrant</i>	190. <i>Salv. Barrant</i>
172. <i>Salv. Barrant</i>	181. <i>Salv. Barrant</i>	191. <i>Salv. Barrant</i>
173. <i>Salv. Barrant</i>	182. <i>Salv. Barrant</i>	192. <i>Salv. Barrant</i>
174. <i>Salv. Barrant</i>	183. <i>Salv. Barrant</i>	193. <i>Salv. Barrant</i>
175. <i>Salv. Barrant</i>	184. <i>Salv. Barrant</i>	194. <i>Salv. Barrant</i>
176. <i>Salv. Barrant</i>	185. <i>Salv. Barrant</i>	195. <i>Salv. Barrant</i>
177. <i>Salv. Barrant</i>	186. <i>Salv. Barrant</i>	196. <i>Salv. Barrant</i>
178. <i>Salv. Barrant</i>	187. <i>Salv. Barrant</i>	197. <i>Salv. Barrant</i>
179. <i>Salv. Barrant</i>	188. <i>Salv. Barrant</i>	198. <i>Salv. Barrant</i>
180. <i>Salv. Barrant</i>	189. <i>Salv. Barrant</i>	199. <i>Salv. Barrant</i>
181. <i>Salv. Barrant</i>	190. <i>Salv. Barrant</i>	200. <i>Salv. Barrant</i>
182. <i>Salv. Barrant</i>	191. <i>Salv. Barrant</i>	201. <i>Salv. Barrant</i>
183. <i>Salv. Barrant</i>	192. <i>Salv. Barrant</i>	202. <i>Salv</i>

6. CAP A UN DESTÍ INCERT. ELS COMBOIS

24 Entre l'agost de 1940 i el desembre de 1941 uns 7.000 republicans espanyols van ser traslladats des dels camps on estaven presos cap a Mauthausen.

Abans de sortir, els presoners van ser interrogats. En queda el testimoni d'alguns republicans espanyols internats a l'stalag de Sagan. En el mateix camp i en el mateix moment hi estaven internats en Pelegrí Soler i en Fortià Roqué. Ho explica Josep Simon:

"Nos obligaron a formar. Primero nos fotografiaron uno a uno y nos hicieron una ficha. [...] nos interrogaron. En apariencia se trataba de conocer nuestra filiación, el origen y las habilidades profesionales de todos nosotros [...]. No sabíamos que eran de la Gestapo pero yo les pregunté las razones por las que nos estaban fichando. Nunca olvidaré la respuesta: 'Os vamos a llevar a un sitio apropiado para vosotros'". (Hernández 2015:89)

Cap d'ells sabia que "el sitio apropiado" seria Mauthausen.

El primer manlleuenc a arribar-hi va ser Josep Costa Codina. Ho va fer el 9 d'agost de 1940 després d'un viatge de tres dies. Havia sortit el 6 d'agost de l'stalag I-B de Hohenstein (Prússia Oriental, a l'actual Polònia).

Uns mesos després, l'11 de desembre del 1940, el que seria el comboi més nombrós d'aquell any va sortir de l'stalag d'Estrasburg (en aquell moment Alemanya) amb 847 republicans. Tres manlleuencs van compartir el destí fatal viatjant junts en el comboi. Els tres manlleuencs eren en Joan Pous Viñeta, l'Antoni Pons Freixas i en Josep Vivé Pujals. Van entrar a Mauthausen dos dies després, el 13 de desembre de 1940.

El 22 de gener de 1941 un altre comboi va sortir de l'stalag de Trèveris (Trier en alemany) portant 754 persones, entre les quals hi havia en Pelegrí Soler Gatiús i en Fortià Roqué Munt, que havien estat traslladats a Trèveris dos mesos abans des de l'stalag de Sagan (en aquell moment Alemanya). Tenim testimoni d'alguns supervivents que viatjaven en aquest comboi. Val a dir que el mateix viatge era ja una tortura i molts dels que eren traslladats arribaven morts al seu destí. Deia Alfonso Maeso:

"Hacinados como bestias, en cada vagón metieron a tantos hombres como pudieron. Si alguien se resistía a entrar lo empujaban a puñetazos o a golpes con las culatas de sus fusiles, acompañado de gritos e insultos en alemán. Calculo que en el vagón iríamos más de 100 personas, con lo que disponíamos del margen justo de maniobra para respirar, frotarnos el cuerpo, girarnos y poco más. Nos dábamos calor los unos a los otros, en ocasiones sentados, también de pie. En plena noche, sin luz, ni agua ni comida, sin paradas para las necesidades fisiológicas [...] luchando por aplicar la boquilla en las rendijas de las puertas a la espera de recibir un

halo de aire fresco. Muchos de nuestros compañeros murieron por asfixia. Nosotros mismos apilamos sus cuerpos inertes en un rincón". (Hernández 2015:113)

Aquestes deplorables condicions són el denominador comú de tots els testimonis que han sobreviscut per explicar-ho: sense menjar ni beure, tractats com animals, i sense saber el destí que els esperava.

El 24 de maig de 1941 en Pere Bonal Trabal arribava a Mauthausen. Havia sortit el mateix dia, junt amb 34 espanyols més, de l'stalag II-A, a prop de Neubrandenburg, al nord d'Alemanya. Uns mesos després hi arribaria el comboi que portava el seu cunyat, Josep Corti Sampietro. Venia d'Altengrabow, camp situat a 90 quilòmetres al sud de Berlín. Va arribar a Mauthausen el dia 3 de novembre de 1941. D'aquest mateix *stalag* i cap al mateix destí n'havia sortit uns mesos abans un altre català, el doctor Pere Freixa. Així explicava el viatge:

"Un llarg viatge de més de 600 quilòmetres a través d'un recorregut sense cap dubte pintoresc a través de la verda Alemanya i les regions turístiques de l'Alt Danubi austríac, però ni jo, ni els meus companys espanyols que sortíem aquell mes d'abril del camp de presoners de guerra Altengrabow no vam poder gaudir de cap vista panoràmica. Al meu vagó, destinat al transport de cavalls, érem uns 95. Quatre finestres enreixades situades als angles, deixaven traspuar amb prou feines la llum del dia i el nostre màxim confort no era sinó una mica de palla a terra i una galleda en un racó per a les necessitats fisiològiques," (Roig 1977:174)

L'últim manlleuenc a arribar-hi va ser en Joan Carrera Casas. Va entrar-hi el 22 de gener del 42 en un tren que havia marxat de Saint-Quentin al nord de França, lloc on havia estat detingut per la Gestapo.

1892-1941

Pelegrí Soler Gatius

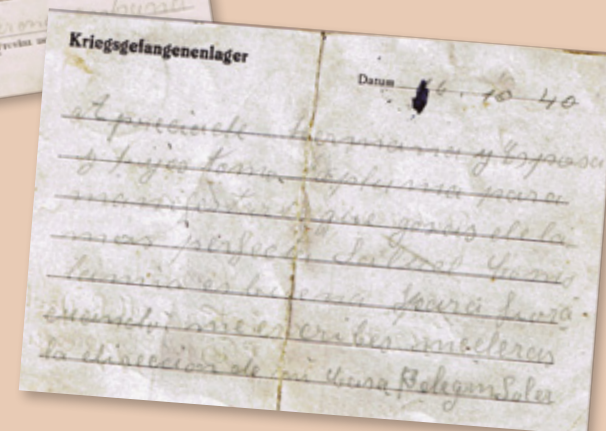

26

Pelegrí Soler va néixer el 21 de febrer de 1892. El seus pares, Ignasi Soler natural de Sallent, i Teresa Gatius, natural de Ribes, vivien a Campdevàdol, població on va néixer en Pelegrí. De la infantesa i primera joventut d'en Pelegrí no en sabem res. Pels volts de 1916 es va casar amb Mercè Rodríguez Cebrià, nascuda l'any 1895 a Vilanova i la Geltrú. El matrimoni s'instal·là a Manlleu, ja que en Pelegrí trobà feina com a filador a la fàbrica Rusiñol. També la Mercè treballà en aquesta mateixa fàbrica. El matrimoni vivia en un dels pisos de la colònia i allà van néixer els seus tres fills, en Pere, en Josep i en Miquel. A la dècada dels anys trenta s'afilià a la CNT. El juliol de 1934, en un dels anys amb més conflictivitat social a la vila, l'empresa on treballava va tancar i passà a cobrar de l'atur forçós, i va treballar per a l'ajuntament en la reparació de les vies públiques. L'agost de 1936, iniciada la Guerra Civil, apareix en les llistes de milicians que cobren un sou de l'ajuntament. Anys després, quan ell ja era a Mauthausen, les autoritats franquistes de Manlleu l'incriminaren en activitats delictives durant la guerra com a suposat membre del comitè antifeixista manlleuenc. L'any 1939, possiblement per por a les represàlies, marxà sense

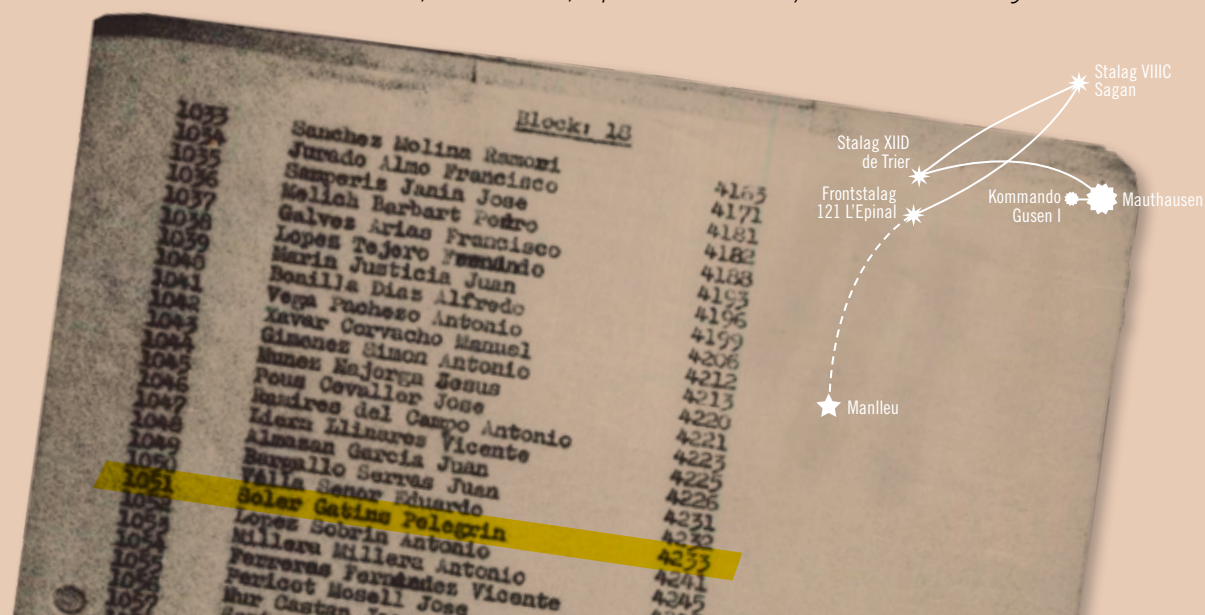
la família a França. Del seu pas pels camps francesos no n'ha quedat rastre. L'octubre de 1940 apareix el seu nom en una llista de presoners. Hi consta l'internament en el Frontstalag 121, camp de presoners d'Épinal, a la zona dels Vosges. Era, per tant, un més dels nombrosos integrants de les Companyies de Treballadors Estrangers que treballaven en la fortificació de la línia Maginot i que foren capturats per l'exèrcit alemany el juny d'aquell any. Uns dies després, a principis del mes de juliol fou traslladat al camp de presoners de Sagan (Stalag VIII C), a l'est d'Alemanya, a l'actual Polònia. El recorregut de 900 quilometres el va fer a peu i en tren juntament amb 752 republicans espanyols més. El seu número de matrícula en aquest camp va ser el 56379. L'única carta que se'n conserva és la que envia a la seva germana el dia 16 d'octubre des d'aquest camp i en la qual, de forma molt breu, li comunica que està bé.

A finals de novembre de 1940 tots els republicans espanyols de Sagan van ser traslladats i concentrats, junt amb molts altres provinents de diferents camps, a l'Stalag XIIID de Trèveris, prop de la frontera amb Luxemburg, en espera d'organitzar els combois que els

portarien a Mauthausen. El dia 25 de gener de 1941, després d'un viatge de tres dies amb 774 presoners més, en un tren de bestiar, va entrar a Mauthausen. Se li va adjudicar el número de matrícula 4233. No sabem amb seguretat les tasques que va fer en el camp. A la llista d'entrada hi fa constar que era metal·lúrgic, professió que no sabem si havia exèrcit quan estava empresonat en algun dels camps. Tanmateix en el certificat de defunció s'indica simplement que era arbeit, treballador. Possiblement treballà a la pedrera i els efectes que aquest treball tindria sobre la seva salut, i també l'edat, explicarien

que el dia 17 de febrer, 20 dies després d'haver arribat a Mauthausen ja fos traslladat al camp de Gusen. Se li adjudicà un nou número, el 10423. El dia 7 de novembre de 1941, a les 13.58h, va morir. Tenia 49 anys.

7. L'ARRIBADA A MAUTHAUSEN

28

"El fred era molt viu... Si no hagués estat per aquest fred desconsiderat i pel bategar dels cors d'aquella multitud d'homes trasbalsats pel sobtat desvetllament, l'albada hauria semblat irreal. La neu, que sap fer clara la mateixa nit, fendia amb la seva llum indirecta en constant augment el vel gris que ho rodejava tot. Els vagons immòbils damunt les vies invisibles, semblaven feixucs i lassos en llur abandó sota la flassada blanca.

La neu cruïxa al trepig de les sabates ferrades, i, mentre la blancor impol·luta desapareixia de la carretera, únicament el xoc tintinabular dels plats de tropa, de cantimplors i fiambres [sic] que penjaven dels equipatges, trencava aquell silenci [...]. El fum del crematori es va ajaient sobre el camp i es barreja amb la boira..."

D'aquesta manera descriu l'escriptor manresà Joaquim Amat Piniella la seva arribada a l'estació de Mauthausen, el gener de 1941, després de dos dies de viatge infernal amb 1.500 presoners més. La seva visió poètica contrasta i alhora es complementa amb la que escriu un dels republicans espanyols, en Francisco Batiste, que dos dies abans hi havia arribat en un altre comboi en el qual viatjaven també els manlleuencs Fortià Roqué i Pelegrí Soler:

"Ante nuestros ojos atónitos apareció un paisaje cubierto totalmente por una espesa capa de nieve. Jamás había contemplado tal blancura y belleza, blanco nítido que prontamente quedó enrojecido por el efecto de los culetazos y los ataques de los feroces perros alemanes adiestrados para tal fin. Bajo un frío terrible. Atormentados por la sed y el hambre, éramos obligados a saltar de los vagones sin apenas podernos sostener en pie." (Hernández 2015:117)

Si per als deportats el viatge i l'arribada a l'estació de Mauthausen havia estat un malson, el trajecte a peu fins al camp el superava. Després de caminar cinc quilòmetres, cansats, famèlics i assedegats, entre crits, cops i mossegades, pujant el turó sobre el qual s'aixecava el recinte, arribaven a la filferrada. A dins, la visió dels interns que ja feia temps que hi eren "semblaven sacs de llenya, talment els ossos apuntaven a través de la pell i dels draps que els vestien", l'espera, a vegades d'hores, palplantats i enfredorits, i el discurs de benvinguda amb un to més amenaçant que tranquil·litzador, desmoralitzava del tot aquells que encara mantenien un bri d'esperança.

Josep Costa Codina va fer aquest trajecte abans, l'agost de 1940, des d'un *stalag* de

29

l'actual Polònia. Va ser el primer manlleuenc que va arribar a Mauthausen. El camp feia un any que funcionava. Si bé va trobar-hi una sèrie d'instal·lacions acabades com barracons, bugaderia, dutxes, cuines, presó, un búnquer subterrani, rodejades totes per filferrades electrificades, el camp no presentava l'aspecte de gran fortalesa militar, amb grans muralles de granit, i torres de vigilància que, amb el temps i el treball esclau dels presoners, adquiriria.

Arribat al camp, com la resta de presoners, en Josep va ser desposseït pels SS de tot el que duia i rasurat de dalt a baix. Se li va adjudicar un uniforme ratllat, segurament ja usat, i unes sabates de sola de fusta. A la camisa hi portava cosit un triangle blau invertit amb una S, que l'identificava com a membre d'un col·lectiu. El color blau el definia com apàtrida i la S com a *spanier*. Era simplement i paradoxalment un "apàtrida espanyol". Aquest procés planificat tenia com a finalitat la total deshumanització dels deportats i culminava amb l'adjudicació d'un número, cosit a l'uniforme, que seria a partir de llavors la seva única identitat al camp. En Josep Costa era el 3.633.

Mauthausen era un dels més de trenta camps de treball i/o d'extermini construïts pels nazis durant la Segona Guerra Mundial, en aquest cas a la zona annexionada d'Àustria, i on van ser deportades unes 200.000 persones. Era un camp classificat de tercer grau, destinat als que es considerava enemics del Reich, delinqüents comuns i opositors polítics i ideològics. Més endavant també a presoners procedents de l'Europa oriental, especialment soviètics, membres de la resistència francesa i jueus. Hi van anar a parar 7.533 republicans espanyols, de manera que durant un temps s'identificava com "el camp dels espanyols". La seva ubicació, a prop del poble del mateix nom, tenia a veure amb la pedrera de granit propietat de l'empresa alemanya DEST vinculada econòmicament a les SS que disposava així d'una inesgotable font de mà d'obra barata, la cruel explotació de la qual ajudaria a assolir l'objectiu principal pel qual s'havia construït el camp: la detenció i l'eliminació física dels interns. A partir de 1943, quan set dels nou manlleuencs ja hi havien mort, les necessitats de la indústria bèl·lica van canviar la funció del camp.

Identificació d'un deportat amb el triangle blau, la S i el número. Gentilesa de Carlos Hernández de Miguel - www.deportados.es

1915-1941

Josep Costa Codina

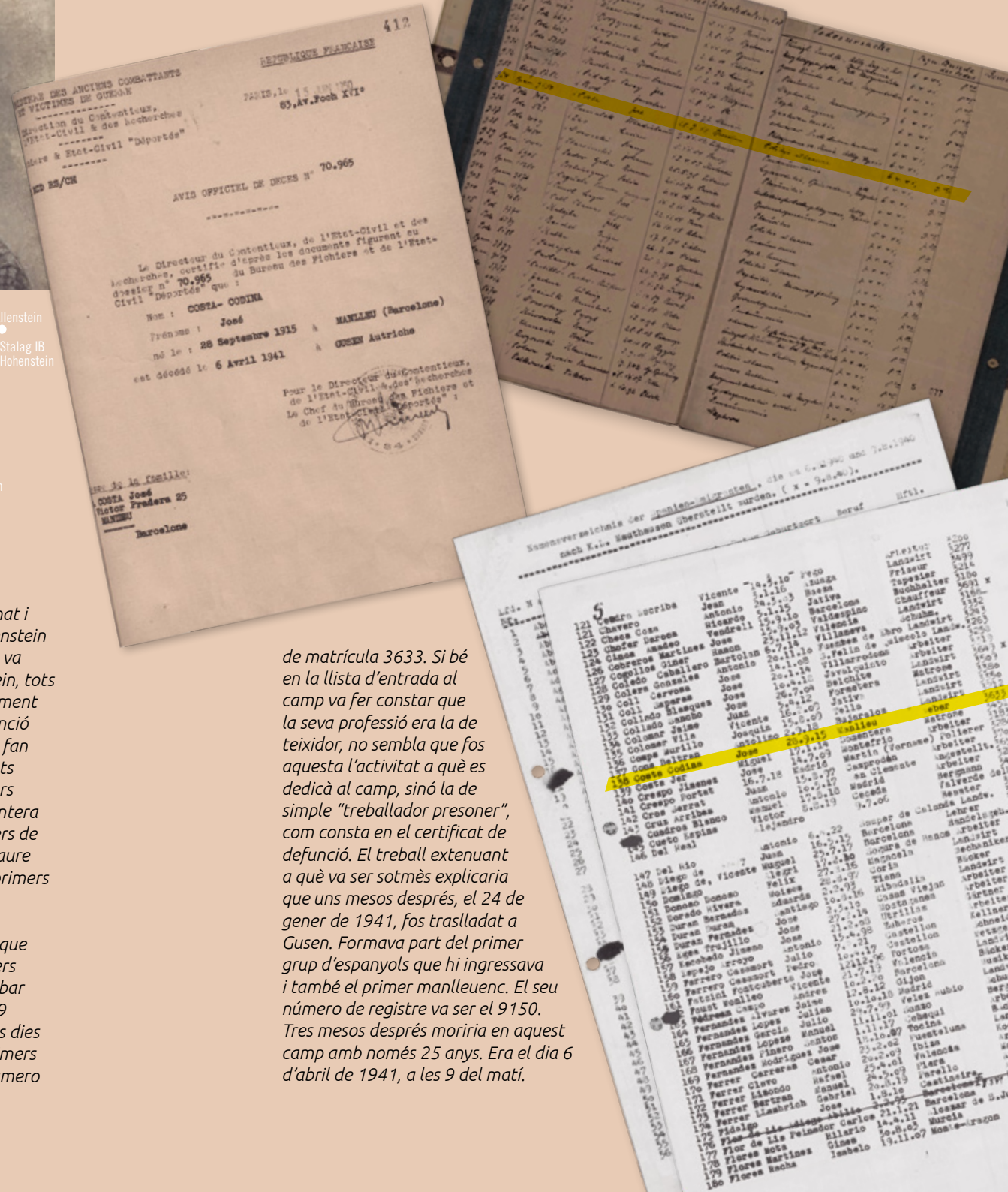
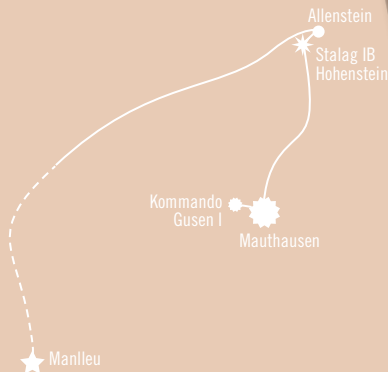
30

Josep Costa Codina va néixer a Manlleu el 28 de setembre de 1915. El seu pare, Josep Costa Parés, originari de Tavertet, s'havia instal·lat a Manlleu a la primera dècada del segle XX i treballava de pagès. La mare, Mercè Codina Burgaya, havia nascut a la població. El matrimoni va tenir cinc fills: la Montserrat, l'Amador, en Josep, en Joan i en Bartomeu. La família vivia al carrer de la Cavalleria. Sabem molt poques coses de la seva vida a Manlleu. Suposem que, com la majoria, va començar a treballar de jove, encara que no sabem si va fer-ho ajudant el pare en les tasques agrícoles o en alguna de les fàbriques tèxtils. El fet que en els anys de la República s'afiliés a les Joventuts Socialistes i que a l'entrada al camp de Mauthausen fes constar l'ofici de teixidor, abonarien aquesta última idea.

L'any 1937 s'incorporà al front republicà lluitant fins a l'acabament de la guerra. L'any 1939, amb l'entrada de les tropes nacionals a Catalunya, com tants milers de soldats més, va emprendre la retirada cap a França. Com passa amb altres deportats, no sabem l'itinerari que va seguir en els camps francesos. El maig de l'any 1940, quan l'exèrcit alemany, després de travessar Bèlgica,

entrà a França, va ser empresonat i traslladat primer al camp d'Allenstein on se'l va registrar i després se'l va enviar a l'Stalog IB de Hohenstein, tots dos a la Prússia oriental, actualment Polònia. Tant la data de la detenció com l'Stalog on va anar a parar fan pensar que era un dels integrants d'una Companyia de Treballadors Estrangers que operava a la frontera francobelga i que junt amb milers de soldats de l'exèrcit francès va caure en mans dels alemanys, en els primers moments de l'ocupació.

Josep Costa va ser el primer manlleuenc detingut, el primer que ingressà en un camp de presoners de guerra i el primer que va arribar a Mauthausen. Va fer-ho el dia 9 d'agost de 1940, després de tres dies de viatge infernal en un dels primers combois. Se li va adjudicar el número

de matrícula 3633. Si bé en la llista d'entrada al camp va fer constar que la seva professió era la de teixidor, no sembla que fos aquesta l'activitat a què es dedicà al camp, sinó la de simple "treballador presoner", com consta en el certificat de defunció. El treball extenuant a què va ser sotmès explicaria que uns mesos després, el 24 de gener de 1941, fos traslladat a Gusen. Formava part del primer grup d'espanyols que hi ingressava i també el primer manlleuenc. El seu número de registre va ser el 9150. Tres mesos després moriria en aquest camp amb només 25 anys. Era el dia 6 d'abril de 1941, a les 9 del matí.

32 No tenim testimonis directes de les vicissituds i del patiment dels manlleuencs en el seu pas per Mauthausen, perquè una més de les crueltats del camp fou la prohibició de fer arribar notícies a les famílies: *"Parents, amics i coneguts han de romandre ignorants de la sort dels detinguts; així, aquests darrers no han de tenir cap mena de contacte amb el món exterior"*. Aquesta norma es va mantenir fins a finals del 1942. Tanmateix, els testimonis orals recollits per estudiosos del tema i les memòries escrites per alguns supervivents ens acosten a la duresa de la vida i a les penosíssimes condicions que es donaven en aquest camp.

Potser un dels que més temps va passar a Mauthausen, Josep Corti Sampietro, ens ho hauria pogut explicar. Va ser l'únic dels manlleuencs que va morir-hi, sense que mai se'l traslladés a cap dels subcamps. Hi havia arribat el novembre de 1941 quan la majoria dels altres manlleuencs eren a Gusen o ja havien mort. No sabem a quines tasques es dedicava. Si bé a la documentació que se'n conserva consta que de professió era mecànic, el més probable és que fos un dels milers de deportats obligats a treballar a la pedrera de granit que servia per acabar de construir i fortificar el camp, per fer llambordes i per construir edificis al servei del nazisme.

L'activitat principal de la majoria de presos era barrinar, tallar i transportar el granit en jornades de fins a dotze hores. Els dos primers processos els feien presos "especialitzats", picapedrers. Però el transport el feien presos obligats a pujar i baixar, traginant els grans blocs de pedra a l'esquena, la malauradament famosa escala de Mauthausen. Un esforç extenuant fet sota les amenaces dels SS, que sense

miraments estimbaven els que veien defallir. Les morts no preocupaven perquè sempre arribaven noves fornades de presos i Mauthausen ja s'havia creat per això: per eliminar presoners. Deia un testimoni anònim:

"Ésser llençat dins d'un camp de concentració és l'estat més a la vora de la mort que puguis conèixer durant tota la teva vida. Et peguen fins a la mort, et donen de 500 a 600 calories per dia, treballes en treballs forçats durant deu hores diàries, tot transportant pedres que pesen la meitat del teu cos, i remuntant l'escala de 186 esglaons fets a la terra, et castiguen a fer 'la granota' a la nit, de vegades damunt la neu, quan l'SS de servei entra borratxo a la barraca... I tot això perquè encara ets viu." (Roig 1977:254)

A la duresa del treball esclau, als maltractaments i a l'escassetat d'hores de repòs, s'hi sumava la insuficient alimentació i el fred. La fam obsessionava tots els minuts del dia els presoners i en condicionava la vida. Les condicions meteorològiques, la calor a l'estiu i especialment el fred intens a l'hivern eren aliats perfectes en les accions d'extermini programades pels nazis. S'ha calculat que entre 1940 i 1943 l'esperança de vida dels deportats va ser de només sis mesos.

En Josep Corti Sampietro hi va sobreviure disset mesos. Les causes de la seva mort segons el certificat de defunció eren la retenció de líquids i la mala circulació. En realitat amagaven la veritable causa, la subalimentació i el treball extenuant.

Una minoria de presoners escapaven a la duríssima vida dels que treballaven a la pedrera. D'una banda, els temibles *kapos*, majoritàriament presoners alemanys i polonesos, antics delinqüents comuns la majoria, almenys a Mauthausen, que exercien de braç executor de les SS. D'altra banda, els que, com Joan Carrera i Fortià Roqué, gràcies a l'ofici que tenien i a la sort, aconseguien un lloc de treball especialitzat. Joan Carrera, que va arribar a Mauthausen el 1942, exercí de barber i Fortià Roqué, mecànic de professió, que havia arribat el gener de 1941, consta en les llistes del camp com a instal·lador. Un treball no tan esgotador, menjar una mica millor i evitar les duríssimes condicions meteorològiques segurament els va salvar la vida. Ja ho escriu l'Amat Piniella fent referència a altres persones: *"Jo no em puc queixar, amb l'ofici m'estalvio d'anar a la pedrera. No ets barber tu? Llàstima. Tots els barbers anem tirant."* És difícil saber quines activitats van desenvolupar a Mauthausen els altres deportats manlleuencs encara que segurament es veieren obligats a treballar a la pedrera. El ràpid deteriorament físic fou la causa per la qual els traslladaren al cap de pocs mesos al subcamp de Gusen.

Josep Corti Sampietro

34

Josep Corti va néixer a l'Escala (Girona) el 28 de juliol de 1898. El seus pares, José Corti Gómez, guàrdia civil, i María Sampietro Bean, eren originaris de Fraga (Osca). Degut al treball del pare, la família es veié obligada a canviar de domicili en més d'una ocasió, sempre dins el territori català. L'any 1914 el matrimoni, amb els cinc fills, en Josep, la Leonor, la Pilar, en Pere i la Maria van fixar la residència a Manlleu, al carrer de Sant Pere. En Josep era el gran dels cinc germans.

Es desconeix amb seguretat a què va dedicar-se els primers anys de la seva vida a Manlleu tot i que es probable que treballés com a filador en alguna empresa manlleuena. La primera notícia documentada que en tenim és de l'any 1919, quan servia com a voluntari al Batallón de Cazadores Alfonso XII, núm. 15, de Vic

(guàrdia civil), la qual cosa li estalviaria de fer la mili.

A principis dels anys 20 va entrar a treballar a la Societat Anònima Serra (Can Serra). L'any 1928 es va casar amb Anna Roca Coraminola, nascuda a Pruit, encara que residia a Manlleu. Un any després va néixer la seva filla Maria. Pels mateixos anys es va afiliar a la CNT, on va exercir com a secretari de la branca local de la construcció d'aquest sindicat.

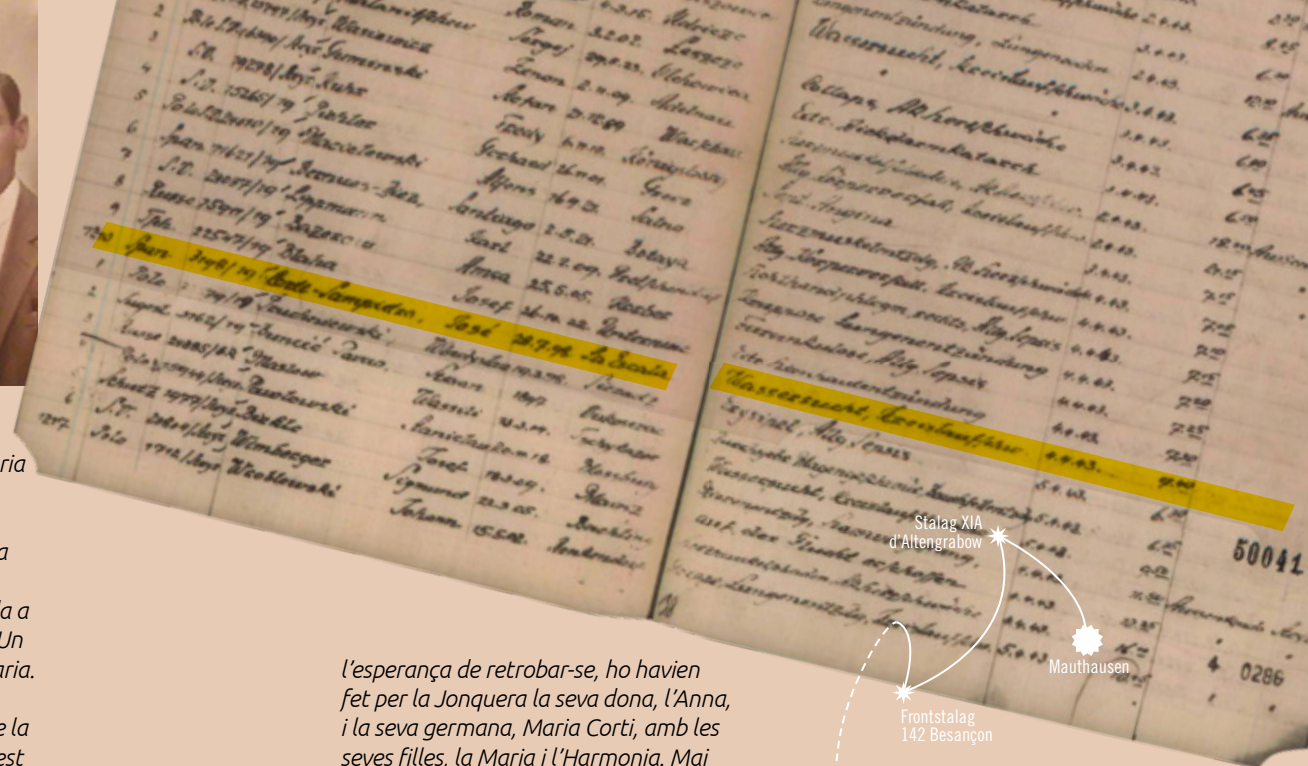
Durant la Guerra Civil marxà al front, i lluità a les files republicanes. El febrer de 1939, amb la retirada, amb el seu cunyat, Pere Bonal, va travessar a peu la frontera. Uns dies abans, amb

l'esperança de retrobar-se, ho havien fet per la Jonquera la seva dona, l'Anna, i la seva germana, Maria Corti, amb les seves filles, la Maria i l'Harmonia. Mai no es van tornar a veure.

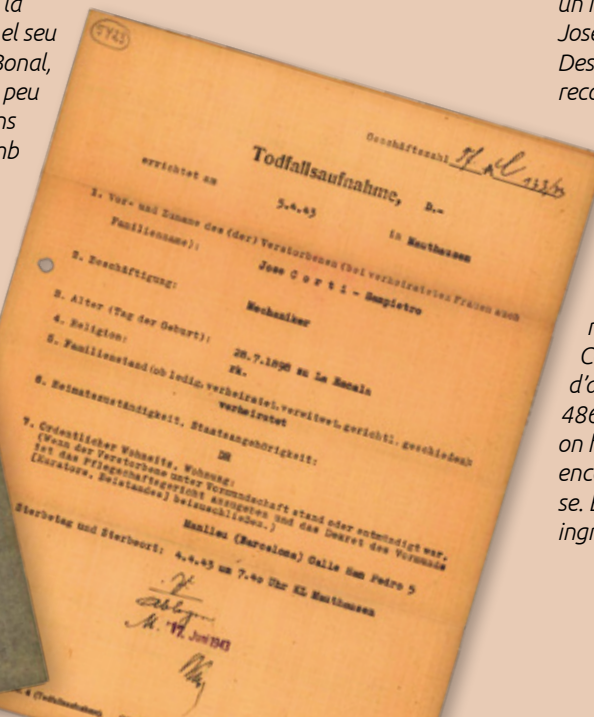
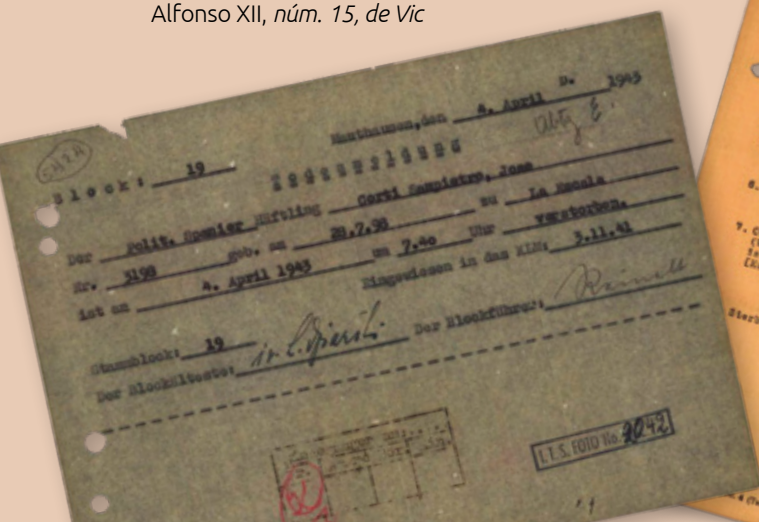
Al petit poble de La Menera, a l'altra banda de la frontera, convertit en un improvisat camp de refugiats, en Josep i el seu cunyat es van separar. Desconeixem a partir de llavors el recorregut que va fer pels camps francesos.

El retrobem a la primavera-estiu de 1940 a la regió de Metz, treballant com a membre de la 92 Companyia de Treballadors Estrangers al Fort Fermont, un dels complexos militars més imponents de la línia Maginot. Capturat pels alemanys l'estiu d'aquell any entrarà amb el número 4865 al Frontstalag 142, a Besançon, on hi havia també el seu cunyat, encara que no sabem si van retrobar-se. En una data que desconeixem va ingressar a l'Stalag XIA d'Altengrabow

(Magdeburg), al sud-oest de Berlín. El 3 de novembre de 1941, en un comboi amb 50 republicans més, va ser traslladat al camp de concentració de Mauthausen. Se li va adjudicar la matrícula 3198. Per les dades que tenim, sembla que, a diferència dels altres manlleuencs, no es va moure mai d'aquest camp. Si bé l'ofici que consta a la documentació és el de mecànic, no hi ha constància que l'exercís. Possiblement va ser un dels tants deportats que treballava a la pedrera. El 4 d'abril de 1943, a les 7.40h del matí, va morir en el block 19, d'"hidropesia i debilitat del sistema circulatori". Tenia 45 anys.

Stalag XIA
d'Altengrabow

Mauthausen

Frontstalag
142 BesançonLa Menera
Manlleu

9.

GUSEN. L'INFERN DINS L'INFERN

Supervivents del camp de Gusen. Maig de 1945. ©MHC. Fons Amical de Mauthausen-Francesc Boix Campo (amb el permís de la família Boix).

36 Gusen era un subcamp o kommando extern de Mauthausen situat a cinc quilòmetres. Havia estat creat al mateix temps i si bé Gusen depenia de Mauthausen, a la pràctica era un camp autònom: tenia el seu propi registre d'entrades i defuncions, i els internats rebien un número diferent al del camp central.

Els primers manlleuencs a arribar-hi van ser en Josep Costa Codina i en Josep Vivé Pujals. Formaven part del primer grup d'espanyols que hi foren internats el 24 de gener de 1941. Aquell dia els SS, davant l'arribada de més de 2.000 presoners nous decidiren traslladar a Gusen els homes de més edat i els malalts i impeditos. Si bé en Costa i en Vivé eren molt joves i feia poc que havien arribat a Mauthausen, cinc mesos l'un i només un mes i mig l'altre, les seves condicions físiques s'havien deteriorat de tal manera que foren seleccionats pel trasllat. Més endavant hi serien confinats els altres manlleuencs. Cap hauria superat els cinc mesos d'estada a Mauthausen. Pot ser que algun pensés a anar a un camp-sanatori com se'ls havia dit, però Gusen no era un "hospital per als més dèbils", sinó "un infern dins l'infern", un camp d'extermini mitjançant el treball.

Per als deportats espanyols les condicions de vida i treball a Gusen van ser molt més dures que les que havien patit en el camp central. Hi havia tres pedreres de granit i n'era propietària la mateixa empresa que explotava la de Mauthausen. No sabem on i en què van treballar els manlleuencs que hi foren internats. Els que varen tenir una mica de sort potser van fer-ho en les obres de construcció per habilitar i ampliar el camp. La resta possiblement treballaren a les pedreres o a l'anomenat "pou", lloc on s'aixecaria un enorme molí triturador de pedra, el més gran d'Europa, que seria construït per presoners espanyols. Les condicions en aquests dos llocs eren terribles. Tots els que van sobreviure-hi recorden el treball esgotador, però també la crueltat dels *kapos*, polonesos la majoria, que provinents d'un país ultracatólic veien els republicans espanyols únicament com a "comunistes matabapellans". Ho recordava Ricardo Rico:

"'El Largo' (un kapo) controlaba una de las zonas de la cantera y mataba a los presos que caían al suelo lanzándoles piedras sobre sus cabezas. (...) Al bajar la pendiente de la cantera, la piedra rodaba cayendo sobre la cabeza de uno de los que iba delante. Los SS y los kapos le acababan de matar a culetazos y palos; y a veces levantando la piedra y dejándola caer sobre su cabeza. También obligaban a sus propios compañeros a hacer esta misma operación." (Hernández 2015:217)

Dos mil espanyols, més de la meitat dels que hi havia a Gusen, van morir al pou.

Als que la gana, el fred, els maltractaments o les malalties els impedia el treball eren assassinats directament i portats als forns crematoris del camp.

Josep Costa, va sobreviure únicament dos mesos a Gusen. L'Antoni Pons, en Josep Pous, en Josep Vivé, en Pelegrí Soler i en Pere Bonal van morir-hi durant el cru hivern de 1941-42, un dels més freds que es recordaven i que va portar a la mort a la majoria de deportats espanyols. Cap havia sobreviscut més de nou mesos a Gusen. Només de Joan Pous i de Pere Bonal hi ha documents que explicitin la causa de la mort i tot i així no deixa de ser un pur formulisme parlar de "sarcoma al ronyó" o de "*faiblesse cardiaque*" per justificar unes morts produïdes per la crueltat viscuda als camps.

Josep Vivé Pujals

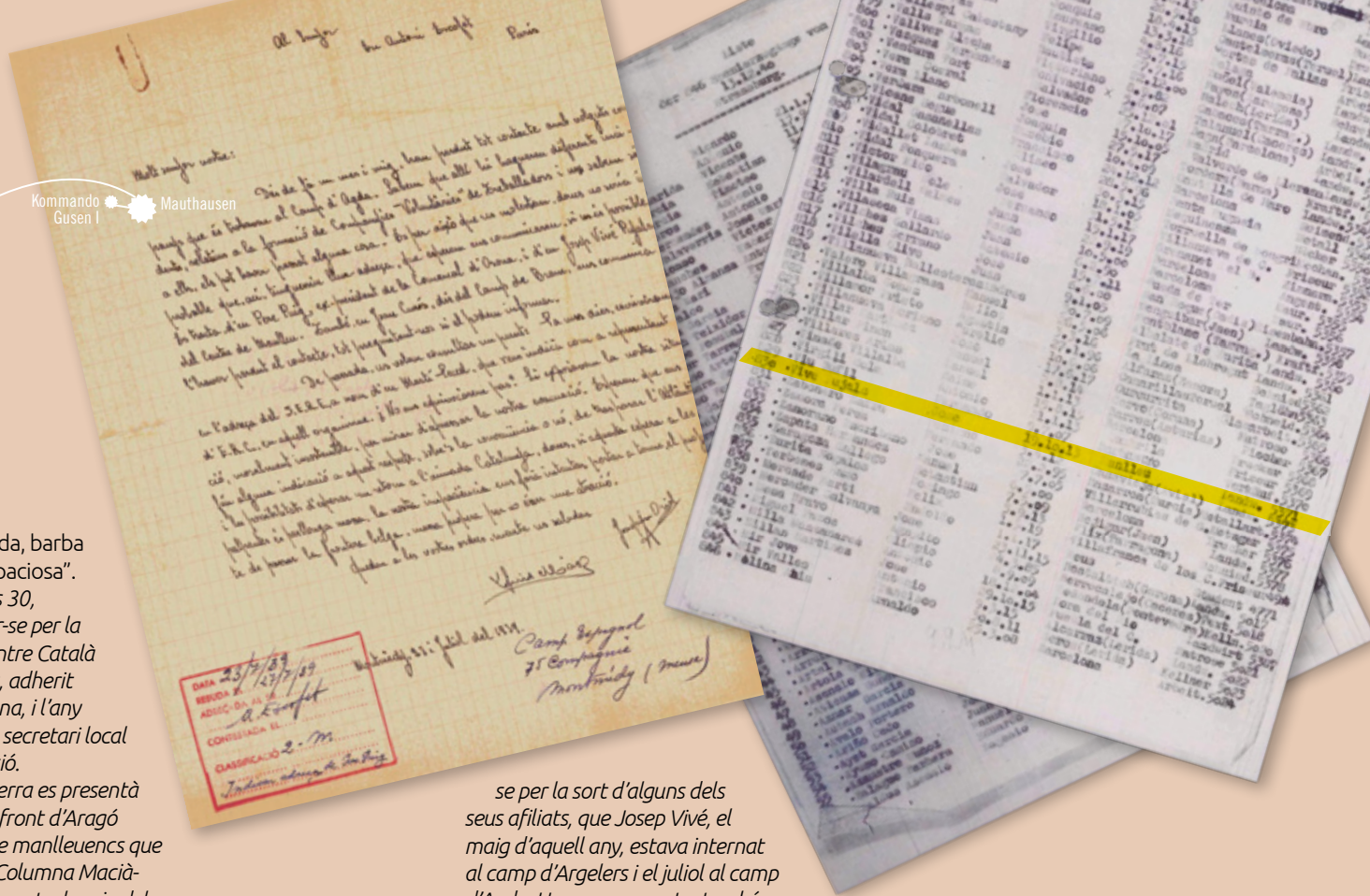
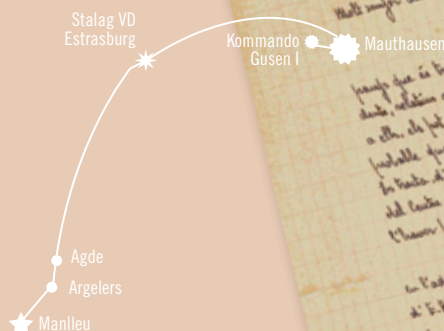
38

Josep Vivé Pujals va néixer a Manlleu el 19 d'octubre de 1912. Els seus pares, Lluís Vivé Icart i Neus Pujals Carreras, originaris de Sant Boi de Lluçanès, s'instal·laren a Manlleu l'any 1907. El pare era pagès. En Josep tenia tres germans, una germana més gran, la Carme, i dos germans més petits, en Joan, que va morir amb 6 anys, i en Pere. Van viure a la Cantina del Mas Rocacorba i després al carrer Sant Jaume. De la infantesa i la joventut d'en Josep en sabem poca cosa. Tanmateix, el document de llesves ens informa que sabia llegir i escriure, cosa que confirmaria que en Josep havia anat a l'escola. Del mateix document es pot deduir que la vida no devia ser-li fàcil. Un document de l'any 1933, en el qual se li concedeix una pròrroga per incorporar-se al servei militar, posa en evidència la pobresa i les dificultats de la família per tirar endavant, ja que tant el pare com el germà estaven impedit i no podien treballar. El pare moriria un any després. Per tant, l'únic sou que entrava a la família era el seu. Sabem que feia d'escrivent, possiblement en alguna indústria tèxtil, ja que en la llista d'entrada en un dels camps francesos hi fa constar que era viatjant de teixits. Josep Vivé és l'únic dels deportats manlleuencs del qual no s'ha localitzat cap foto. En coneixem, però, els trets físics gràcies al mateix document de llesves. Feia 160 cm d'alçada, "de pelo castaño, ojos

pardos, nariz perfilada, barba ancha, [...] frente espaciosa". A la dècada dels anys 30, començà a interessar-se per la política. S'afilià al Centre Català Republicà d'Esquerra, adherit a Esquerra Republicana, i l'any 1936 figurava com a secretari local d'aquesta organització. Quan començà la guerra es presentà voluntari per anar al front d'Aragó amb tota una colla de manlleuencs que formaven part de la Columna Macià-Companyans. Més endavant, el maig del 1938, el trobem a la 146 Brigada Mixta de l'exèrcit republicà, lluitant al front del Segre. És aquí on, com a recompensa a la seva actuació, va aconseguir la graduació de sergent. Després de la Batalla del Segre i quan l'avanç de l'exèrcit franquista era imparable, va ser un dels milers de soldats republicans que emprengueren la retirada cap a la frontera francesa, la qual va travessar al començament de febrer de 1939. A partir d'aquí, i com passa amb altres deportats, és difícil resseguir el seu periple per França. Se sap, gràcies a una carta d'ERC datada el juliol de 1939 interessant-

se per la sort d'alguns dels seus afiliats, que Josep Vivé, el maig d'aquell any, estava internat al camp d'Argelers i el juliol al camp d'Agde. Una segona carta, també d'ERC, datada el març del 1940, el situa a la Companyia de Treballadors Estrangers 106 juntament amb el seu tiet Esteve Pujals, de Sant Boi de Lluçanès, que també moriria a Mauthausen. No se'n torna a tenir notícies fins que l'empresona l'exèrcit alemany el juny de 1940, quan segurament treballava reforçant la Línia Maginot, i és internat amb el número de presoner 2844 a l'Stalag VD d'Estrasburg. No sabem a què es dedicà el mig any que va estar tancat en aquest camp de presoners. No seria estrany que hagués treballat en tasques agrícoles, cosa que explicaria que en tota la documentació que se'n conserva a

Mauthausen hi consti la professió de "pagès". El 13 de desembre de 1940 serà traslladat a aquell camp. A l'arribada a Mauthausen se li va adjudicar el número de matrícula 5371. Va ser un dels milers de treballadors de la pedrera. El deteriorament físic, conseqüència del treball esclau al qual fou obligat, explicaria que quan encara no havien passat dos mesos de la seva arribada fos traslladat a Gusen, on ingressaria amb el número 9787. A la matinada del 18 de desembre de 1941 moriria en aquest camp. Tenia 29 anys.

10.

TREBALLANT PER LA GUERRA. SCHWECHAT I EBENSEE

40 Des de 1942, amb el gir de la guerra, les funcions d'internament i extermini a Mauthausen i Gusen van deixar de ser predominants. Ara calia col·laborar en el desenvolupament de la indústria bèl·lica alemanya i rendibilitzar el treball dels presoners quan la mà d'obra autòctona era mobilitzada en massa. De mica en mica, Mauthausen es va convertir en un complex immens, dels més grans entre els camps de concentració nazis, amb un conjunt de seixanta subcamps de diverses dimensions que integraven fàbriques de munició, mines, pedreres, fàbriques d'armament, aeronàutica, infraestructures, etc. Mauthausen va esdevenir un gran centre administratiu que proporcionava la mà d'obra a tots els camps dependents i a multitud de negocis locals, alhora que exterminava la sobrant i la que, per les seves condicions físiques, no podia continuar treballant. Els dos únics manlleuencs

Imatge pàgina anterior: Presoners al camp de concentració d'Ebensee. Arnold E. Samuelson. National Archives and Records Administration (NARA).

que el 1942 havien sobreviscut en el camp de Mauthausen i no foren enviats a Gusen, en Joan Carrera i en Fortià Roqué, van ser traslladats a treballar a dos dels subcamps.

L'agost de 1943, Fortià Roqué Munt va arribar a Schwechat, prop de Viena, al lloc on ara hi ha l'aeroport. Formava part d'un complex aeronàutic que havia creat l'empresa Heinkel on es dissenyaven i fabricaven avions militars. Possiblement el fet de ser mecànic va afavorir-ne el trasllat. Set mesos després, a la primavera de 1944, començaren els atacs aeris dels aliats sobre la zona que destruïren el camp i obligaren a desallotjar-lo. Tots els presoners foren concentrats a Floridsdorf, un altre dels *kommandos* que hi havia a prop de Viena. Possiblement Fortià Roqué va ser un dels milers de deportats que, davant l'avanç de les tropes soviètiques, foren evacuats dels camps on eren i traslladats de nou a Mauthausen. A principis d'abril de 1945 les llargues fileres de presoners que a peu i en unes condicions terribles per culpa de la neu i el fred omplien els camins cap al camp central, van rebre el nom de "marxes de la mort".

En Joan Carrera Casas va estar internat fins al setembre de 1944 a Mauthausen. La majoria de deportats espanyols ja havien mort. El seu ofici li havia estalviat els treballs més durs i dins el camp havia conegut i potser participat en les xarxes de solidaritat cap als més febles que s'havien creat quan, amb el pas del temps, els espanyols es convertiren en els més veterans del camp. El nou destí va ser Ebensee. Aquest subcamp situat a noranta quilòmetres de Mauthausen s'havia creat un any abans, després que les tropes aliades haguessin destruït nombrosos centres de producció d'armament. Hitler va ordenar la construcció de túnels subterranis on poder traslladar la producció d'armes, a resguard dels atacs aeris. Es va crear així el camp d'Ebensee i es va ampliar el de Gusen (Gusen II). Per construir aquests túnels es van fer servir els presos de Mauthausen. El nombre elevadíssim de morts en les obres de perforació fan d'Ebensee un camp comparable, pel que fa al menyspreu per la dignitat i per la vida humana, als de Mauthausen i Gusen. No sabem a quin treball va ser destinat en Joan Carrera i si va poder conservar el lloc de barber.

Quan les tropes del tercer exèrcit dels Estats Units hi van arribar el 6 de maig hi havia internats uns 18.000 presoners. L'espectacle que van trobar era dantesca: piles de cadàvers i molts presos moribunds, no només dels que hi treballaven, sinó d'altres traslladats des d'altres *kommandos* amb la intenció d'exterminar-los abans de l'arribada dels aliats. En Joan Carrera va sobreviure. Va ser el darrer manlleuenc alliberat.

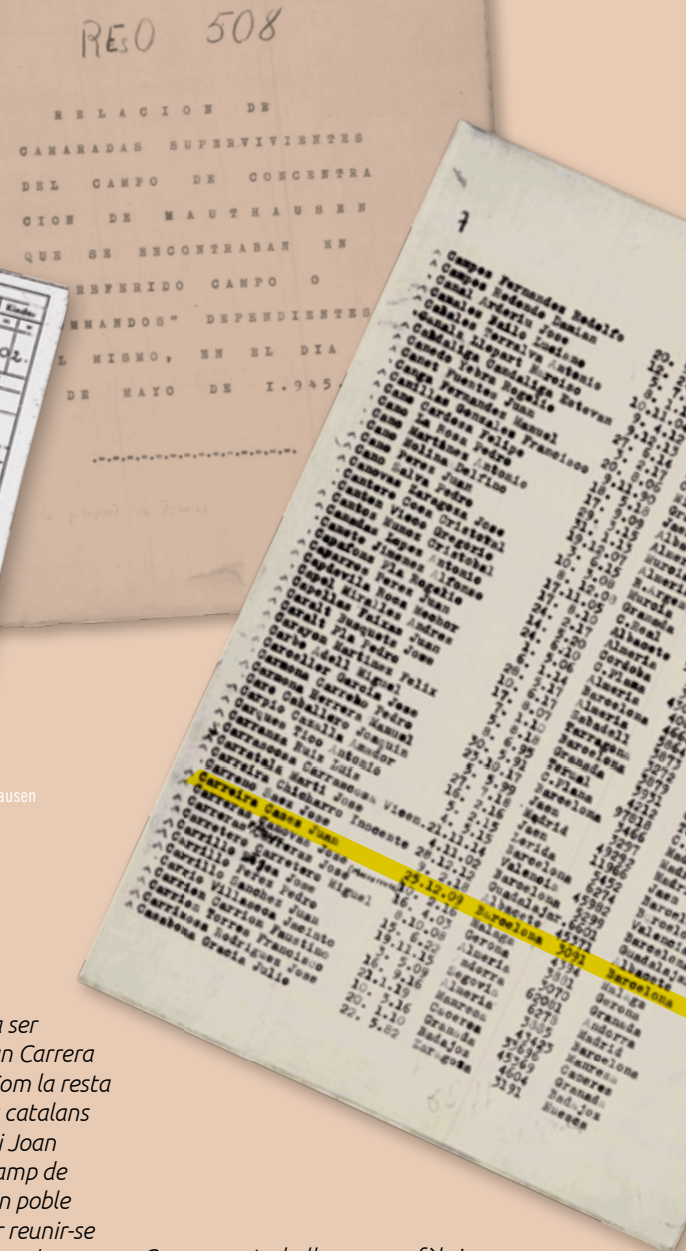
Es desconeix la trajectòria que va seguir Joan Carrera des del camp d'Argelers. No sabem en quins camps francesos fou empresonat ni tampoc si formà part d'alguna de les Companyies de Treballadors Estrangers o si es va alistar en alguna de les altres unitats especials de l'exèrcit francès. No serà fins l'any 1941 que tornem a tenir-ne notícies. El trobem al nord, a la Picardia, a la zona ocupada pels alemanys i, per tant, sota la seva jurisdicció. En aquell moment estava treballant en una fàbrica d'armament a Saint-Quentin. Com indica alguna de les fonts consultades, possiblement ajudava la Resistència francesa. Podria confirmar-ho el fet que fou detingut i empresonat per la Gestapo, policia secreta alemanya, integrada a l'Oficina Central de Seguretat del Reich (RSHA). El 22 de gener de 1942, amb nou presos més, fou traslladat de Saint-Quentin a Mauthausen, on ingressà amb el número de matrícula 3091. En els quasi tres anys que va estar tancat en aquest camp va treballar de barber. El setembre de 1944 va ser destinat a un dels subcamps de Mauthausen, el d'Ebensee, on no sabem si va poder continuar fent de barber o en treballs molt més durs, en els túnels on s'havia

[illegible]

de fabricar armament. El 6 de maig de 1945, el camp va ser alliberat pels americans. Joan C

de fabricar armament. El 6 de maig de 1945, el camp va ser alliberat pels americans. Joan Carrera va ser un dels supervivents. Com la resta d'espanyols, els supervivents catalans no podien tornar al seu país i Joan Carrera, quan va sortir del camp de concentració, s'instal·là en un poble prop de París esperant poder reunir-se amb la família. El 1947 la seva dona, que s'havia instal·lat a Manresa des que havia tornat de França, ja que a Manlleu no li donaven feina, junt amb els seus dos fills, va travessar de nou a peu els Pirineus per retrobar-se amb el seu marit. S'instal·laren a París. Joan

Carrera va treballar en una fàbrica de teixits i més endavant en una de pintures. Segons explica la família, en Joan només va tornar a Catalunya de visita quan el PSOE va guanyar les eleccions a Espanya. Va morir l'abril de 1996, a la capital francesa.

11. PER FI, LLIURES!

44

Si hi ha una foto emblemàtica del dia en què el camp de Mauthausen va ser alliberat és aquesta, en la qual es veuen les forces nord-americanes entrant al recinte del camp. Era el dia 5 de maig de 1945. La foto, feta per Donald R. Ornitz, un dels militars, és una reconstrucció feta un dia després, ja que en el moment que es van produir els fets no hi havia cap fotògraf que ho immortalitzés.

A la fotografia, nombroses persones internades al camp, joves i grans, de diferent procedència, entre les quals alguna dona, saluden felices -algunes amb el puny alçat- els membres de la 11a divisió cuirassada de l'exèrcit nord-americà. Els soldats entren per la porta principal del camp sense cap mena de resistència dels policies austríacs els quals, després que dos dies abans els SS haguessin marxat, el custodiaven. Sobre la porta una enorme pancarta que a corre-cuita havia estat feta per un petit grupet d'internats espanyols, els dona la benvinguda. S'hi llegeix: *"Los españoles antifascistas saludan a las fuerzas libertadoras"*. El mateix text es repeteix en rus i en anglès, i s'acompanya de les banderes dels països aliats.

En aquell moment a Mauthausen-Gusen hi havia uns 50.000 internats, entre els quals 3.800 republicans espanyols. Milers de persones havien arribat en els últims mesos procedents dels camps de concentració polonesos i alemanys i de molts subcamps en les anomenades marxes de la mort. En una va arribar-hi en Fortià Roqué. Entre els que arribaren, gent de diferents nacionalitats, la majoria jueus, les dones i els nens varen ser exterminats directament a les cambres de gas. Amb tot, el camp es col·lapsà, les racions d'aliments van disminuir dràsticament i la fam i l'amuntegament van acabar amb la vida d'altres centenars d'internats. El relat d'un dels soldats nord-americans que alliberaren el camp, el Sergent Albert J. Kosiek, ho confirma: *"Detrás de la cerca había cientos de personas que se volvieron locos de alegría... Algunos estaban cubiertos con una manta y otros completamente desnudos... Tenían el aspecto más demacrado que he tenido el disgusto de ver en mi vida... No parecían seres humanos"*. També un dels deportats que van sobreviure-hi: *"La situación era terrible, por todas partes había cadáveres, hombres moribundos y todos estábamos muy hambrientos"*.

A la fotografia una bandera, la republicana espanyola, oneja sobre la porta d'entrada. Substituïa l'enorme àguila que amb les seves urpes aguantava una corona de fulles

Presoners alliberats en el camp de Mauthausen, 6 de maig de 1945. Cpl Donald R. Ornitz, US Army.

de roure amb una esvàstica a l'interior. L'emblema era el símbol del poder, del Reich, en mans del partit nacionalsocialista i era el que fins pocs dies abans de l'alliberament havia estat amo i senyor del camp. Des de principis d'any era evident la situació precària de l'exèrcit alemany. Molts dels membres de les SS de Mauthausen marxaren al front a combatre i alguns dels que es quedaren intentaren "acostar-se" als deportats. Però les cambres de gas i els crematoris continuaren funcionant fins dos dies abans de l'entrada dels nord-americans quan els SS, després de dismantellar part del camp i destruir el que els posava en evidència, l'abandonaren.

Amb tota seguretat els que havien col·locat la bandera i la pancarta es trobaven entre la multitud eufòrica que recull la fotografia, i amb ells els seus companys, els més organitzats políticament, que clandestinament, amb el robatori d'armes i municions o fabricant-ne de noves, havien planificat fer front als SS si calia prendre el control del camp.

I també hi trobaríem alguns dels que en circumstàncies difícils havien creat i ampliat xarxes solidàries amb la finalitat de mantenir la moral, resistir i sobreviure amb dignitat. Els mateixos que es jugaven a vegades la vida per obtenir menjar, medecines o roba per a aquells que estaven més dèbils o els que, des dels seus llocs de treball, fora de la pedrera, intentaven ajudar els que no havien tingut la mateixa sort. O el deportat català que aconseguí fer una petita biblioteca clandestina que ajudà a distreure la ment dels seus companys.

I els que, per tal que el que passava dins el camp no caigués a l'oblit, recopilaren i salvaren de la destrucció les proves del que va succeir: les fitxes que donaven informació dels presos i les llistes dels que hi morien. Els que des del servei d'identitat guardaren i amagaren els negatius de les fotografies que posarien en evidència les terribles condicions de vida i la crueltat amb què foren tractats els presoners. O els joves que amb risc de la seva vida van treure del camp part d'aquests negatius i els salvaren d'una possible destrucció.

I potser, en mig de tots, hi trobaríem en Fortià Roqué Munt, l'últim manlleuenc a Mauthausen.

Foto d'un dels monuments commemoratius de Mauthausen.
Fotografia: Josep Maria Roma

DOCUMENTS I FOTOGRAFIES BIOGRAFIES

Pàgines 12 i 13

JOAN POUS VIÑETA

Foto

0.- En Joan Pous i el seu fill Josep. *Arxiu familiar.*

Documents

- 1.- Fons: Carta manuscrita enviada des del camp de Barcarès. *Arxiu familiar.*
- 2.- Causa i data de la mort. *Arolsen Archives.*
- 3.- El Comité internacional de la Creu Roja demana a la Creu Roja Alemanya informació sobre on i en quina situació es troba en Joan Pous. *Arolsen Archives.*

Pàgines 16 i 17

PERE BONAL TRABAL

Foto

0.- Pere Bonal amb la seva dona Maria Corti i la seva filla Harmonia. *Arxiu familiar.*

Documents

- 1.- Fons: Carta enviada a la família des del camp de Septfonds. *Arxiu familiar.*
- 2.- Certificat de defunció. *Arxiu familiar.*
- 3.- Carta del Comité Nacional de la CNT a França a la família. *Arxiu familiar.*
- 4.- Petició de la Creu Roja Alemanya al Comandant del camp de Mauthausen perquè envii un certificat de defunció a la muller d'en Pere Bonal. Any 1943. *Arolsen Archives.*

Pàgina 19

ANTONI PONS FREIXA

Foto

0.- Antoni Pons Freixa. *Arxiu familiar.*

Documents

- 1.- Des del *Ministère des Anciens Combattants et victimes de Guerre* es certifica la mort de l'Antoni Pons. París. *Document cedit per Josep Miret.*

DOCUMENTS I FOTOGRAFIES BIOGRAFIES

48

Pàgines 22 i 23

FORTIÀ ROQUÉ MUNT

Foto

0.- Fortià Roqué Munt.
Arxiu familiar.

Documents

- 1.- Llistat dels deportats que l'any 1943 són enviats al subcamp de Schwechat, entre ells en Fortià Roqué. *Arolsen Archives.*
- 2.- Llistat d'entrada al camp de Mauthausen. *Arolsen Archives.*

Pàgines 26 i 27

PELEGRÍ SOLER GATIÚS

Foto

0.- Pelegrí Soler Gatiús.
Arxiu familiar.

Documents

- 1.- Postal que va enviar en Pelegrí Soler des del camp de presoners de Sagan a la seva germana. *Arxiu familiar.*
- 2.- Llistat de deportats, ocupants del block 18, al camp de Mauthausen. *Arolsen Archives.*

Pàgines 30 i 31

JOSEP COSTA CODINA

Foto

0.- Josep Costa Codina.
Arxiu familiar.

Documents

- 1.- Des del *Ministere des Anciens Combattants et victimes de Guerre* es certifica la mort de Josep Costa. París. *Document cedit per Josep Miret.*
- 2.- Llistat de defuncions, amb la causa de la mort, el dia i l'hora, en el camp de Gusen. *Arolsen Archives.*
- 3.- Llistat de les persones que el dia 9 d'agost de 1940 van ingressar al camp de Mauthausen. *Arolsen Archives.*

Pàgines 34 i 35

JOSEP CORTI SAMPETRO

Foto

0.- Josep Corti amb la seva dona Anna Roca i la seva filla Maria. *Arxiu familiar.*

Documents

- 1.- Llistat de defuncions, amb la causa de la mort, el dia i l'hora, del camp de Mauthausen.
- 2.- Notificació de la mort de Josep Corti. *Arolsen Archives.*
- 3.- Certificat de defunció. *Arolsen Archives.*

Pàgines 38 i 39

JOSEP VIVÉ PUJALS

Foto

0.- Joan Carrera amb la seva mare Francisca i la seva germana. *Arxiu familiar.*

Documents

- 1.- Carta de dirigents d'ERC interessant-se per Josep Vivé. *Arxiu Nacional de Catalunya.*
- 2.- Llistat d'arribada a Mauthausen. *Arolsen Archives.*

Pàgines 42 i 43

JOAN CARRERA CASAS

Foto

0.- Joan Carrera amb la seva mare Francisca i la seva germana. *Arxiu familiar.*

Documents

- 1.- Tarjeta personal de treball a Mauthausen. *Arolsen Archives.*
- 2 i 3.- Llistat de supervivents de Mauthausen i dels seus subcamps. *Arolsen Archives.*

49

BIBLIOGRAFIA

PÀGINES WEB

ARXIUS

- 50 Amat-Piniella, Joaquim : *K.L. Reich*. Barcelona: Edicions 62, 2001.
- Armengou, Montse i Belis, Ricard: *El comboi dels 927*. Barcelona: Ed. Plaza Janés, 2005. I 30 minuts TV3 2004.
- Autors varis: *Els documents confiscats-retornats a Catalunya*. Arxiu Nacional de Catalunya. Generalitat de Catalunya. 2006.
- Aznar, Manuel i Murga, Idoia editores: *1939 Exilio republicano español. Catálogo de la exposición conmemorativa del 80 aniversario del exilio republicano de 1939*. Ministerio de Justicia. Madrid, 2019.
- Constante, Mariano i Razola, Manuel: *Triangulo azul. Los republicanos españoles en Mauthausen*. Gobierno de Aragón, 2008.
- Hernández de Miguel, Carlos: *Los últimos españoles de Mauthausen*. Barcelona: S.A. Ediciones B., 2015.
- Hernández, Francesc Xavier i Iñiguez, David: *La columna Macià Companys*. Barcelona: Fundació Irla /Edició electrònica), 2013.
- Marquès, Salomó: *Les rutes de l'exili republicà del 1939*. Consorci del Museu Memorial de l'Exili. La Jonquera, 2013.
- Rodríguez Fraile, Laura: *Una breve historia del exilio extremeño: deportación y desarraigo migratorio*. Ediciones del Ambroz, 2017.
- Roig, Montserrat: *Els catalans als camps nazis*. Barcelona: Ed. 62 , 1977.
- Serra, Rosa i Família Pous: "Joan Pous Viñeta. De Puig reig a Mauthausen. (febrer 1939-Novembre 1941)". Revista L'Erol, núm. 117. Berga, 2013.
- Weissová, Helga: *Zeichne, was Du siehst. Zeichnungen eines Kindes aus Theresienstadt*. Wallstein Verlag, 1998
- www.mauthausen-memorial.org
- www.mauthausen-memorial.org/en/Ebensee/The-Concentration-Camp-Ebensee
- <http://www.memoriales.net/topographie/Austria/gusen.htm>
- <http://deportados.es/index.php>
- www.jewisvirtuallibrary.org
- http://cartasdelexilio.free.fr/cte_fr.html
- www.ushmm.org
- <https://www.mauthausen-memorial.org/en/Gusen/The-Concentration-Camp-Gusen>

- Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya. Barcelona
- Arolsen Archives. International Center on Nazi Persecution. Bad Arolsen Alemanya
- Arxiu Comarcal d'Osona
- Arxiu Nacional de Catalunya
- Arxiu Parroquial de Manlleu
- Arxiu- Museu de l'Escala
- Auschwitz-Birkenau State Museum
- Bibliothèque Nationale de France. Gallica.
- Bundesarchiv. Federal Archives. Alemanya
- Centro Documental de la Memoria Histórica. Ministerio de Cultura. Salamanca
- Fondation pour la mémoire de la déportation. París
- Fundació Josep Irla. Barcelona
- Fundación Baltasar Lobo. Zamora
- Mauthausen Memorial KZ – Gedenkstätte . Austria
- Memorial Democràtic. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya
- Museu d'Història de Catalunya
- Museu Memorial de l'Exili. (MUME, La Jonquera)
- Muzeum Obozów Jenieckich . Zagan. Poland.
- Registre Civil de Campdevànol
- Registre Civil de Campelles
- Registre Civil del Consulat Espanyol de Bordeus
- Registre Civil del Consulat Espanyol de Marsella
- Registre civil de Manlleu
- Service des Archives départementales des Pyrénées Orientales. Perpignan
- Zeitgeschichte Museum Ebensee

Els autors de la major part d'obres que il·lustren els textos (Josep Narro, Josep Franch-Clapers, Baltasar Lobo, David Olère, Helga Weissová i Francesc Boix) van viure en primera persona l'exili i/o la deportació.

51

Edita
Museu del Ter
www.museudelter.cat

Textos
Imma Domènech i
Assumpta Tort

Disseny
www.studidf.com

ISBN
978-84-09-25010-3

© 2020

Manlleuens a Mauthausen

**MUSEU
DEL TER**

MUSEU DE LA CIÈNCIA
I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

**Ajuntament
de Manlleu**

Amical de Mauthausen
i altres camps i de totes
les víctimes del nazisme
d'Espanya

IMMA DOMÈNECH i ASSUMPTA TORT

#museudelter
#MANLLEU

Museu del Ter
Plaça de les Dones del Ter, 1
08560 - Manlleu
T 938515176
info@museudelter.cat
www.museudelter.cat

